

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGUGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: **KIS ADOLF.**

TÁRSSZERKESZTŐK: **Dr. STEIN FÜLÖP** és **Dr. HAHN DEZSŐ.**

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

A munka alkotmánya.

Irta: **Ágoston Péter.**

Valahányszor egy-egy nagyobb egyenetlenség munkáltatók és munkások közt nyilvánosságra jut, vagy éppen harccá fejlődik, mindig az az érzése van az érdekelteknek és kívülállóknak, hogy jogtalanság történt. Azt a kérdést, hogy mely részről történt a jogtalanság, mindenki osztály- vagy pártállása szerint dönti el. Ez nem is lehet máskép mindaddig, amíg a munkások és munkáltatók egymáshoz való viszonyát csupán a mindenkori erőviszonyok szabályozzák s míg az alkotmányosság elve ezekben a jogviszonyokban is nem érvényesül.

Mi az alkotmányosság? Olyan szervezet, mely az alárendelt többséget az önkény ellen védi. Mi az önkény? A fölérendeltnek csupán saját érdekeinek figyelembe vételével történt egyoldalú rendelkezése, mely akár tartalmánál, akár formájánál fogva sérti az alárendeltek érdekét és önérzetét.

De lehet-e ez máskép a munkaviszonyokban, amelyek a termelés mai anarchikus szervezetlensége folytán úgy tünnek, mintha a munkások érdekének érvényesülését nem bírnák el, melyekről azt hiszik, hogy a munkások önérzetének figyelembe vételével teljesen bizonytalanokká válnának?

E kérdésre lejjebb adjuk meg a feleletet. Előbb egy kis áttekintést adunk az állami alkotmány fejlődéséről és a gazdasági fejlődésről.

* * *

A régi közélet, mely a mai állami életnek felel meg, az egyes közületeknek egymáshoz való viszonya szempontjából nézve éppen olyan szabályozatlan volt, mint ma az egyes üzemeknek egymáshoz való viszonya. Nem volt meg a szabályoknak az a csoportja, melyre ma sincs ugyan elnevezés, de a szabályok már meg vannak, s mely közületközi jog névvel volna nevezhető, a nemzetközi jog mintájára, anélkül, hogy egyedül ezt

kellene alatta érteni. De szabályozatlan volt a közélet a felsőbbségnek az alattvalókhöz való viszonya szempontjából is. Szabályozatlan volt a királynak az alattvalókhöz való viszonya. A világtörténelem s a mi történelmünk egyaránt telve van a király s a nemzet viszállyainak s harcainak leírásával. A nemesség fegyvert fogott, ha nem tetszett neki a király rendelkezése s a nemesség győzelme esetében a király kénytelen volt elismerni, hogy a nemességnek ez ellenálláshoz joga van. Ez a *jus resistendi*. Ez az ellenállás aktív cselekvés volt.

A király szemében is pártütés s jogtalanság volt eleinte a nemesség ez eljárása, de utóbb törvénné s joggá lett, éppen a király elismerése révén.

Milyen az államfő helyzete a multban, milyen alapon követeli magának a rendelkezést? — Azon az alapon, mert övé az ország területe.

Mit tesz a király azokkal, akik nem engedelmessé válnak? Ha van ereje hozzá, kiúzi a tulajdonát képező területről, száműzi őket.

Abban az arányban, amelyben a nép öntudata fejlődik, fogy az uralkodó egyoldalú s önkényes rendelkezéseinek lehetősége. Az uralkodóval szemben áll a politikailag jogosultak tömege, befolyást követelve az ország, a saját sorsuk intézésébe a királytól. Ezek közt, csodák csodája, ott vannak a munkáltatók!

* * *

A gazdasági élet fejlődése is az alkotmányosság irányában halad. A termelési egységek a közlekedési eszközök tökéletesedése révén megnöttek. A multban egy-egy ország is sok gazdasági egységre szakadt, ma már több ország, sőt világrészek lesznek ugyanazon gazdasági egységgé. Az egyes gazdasági ágak szövetsége, mely új internacionális szövetségeket teremt, még ezt is túlhaladja s az egyes gazdasági ágak világszövetségét, egyetemes szabályozásának szükségességét vetette felszínre. Ilyenképpen a munkás helyzete is nem az egyes termelőtől, hanem a világkonjunkturától lesz függő. Abban a leglényegesebb kérdésben, hogy van-e munkája vagy sem, nem a munkáltató határoz, hanem a világpiac.

A kis gazdasági egységek korában a rabszolgaság, a nagyobbak idejében a jobbágyság és céh, az országos gazdasági egységek korában a feltétlenül alávetett bér munkásrendszer megfelelt a gazdasági viszonyoknak és a munkásság közfelfogásának. De ma már nem felel meg.¹⁾

Meg kell látnia a munkáltatóknak azt, hogy a munkásságnak hozzájuk való jogviszonyát mind szélesebb érdekeltség szabja meg. Be kell látniok, hogy tulajdonképpen csak a rabszolga függött teljesen a gazdájától s még ez is csak rövid ideig. Mihelyt az első törvény létrejött, mely az önkény ellen megvédte, már meg volt e viszonyban az alkotmányosság csirája, a csira fejlődött évezredek keresztül máig, amikor kikelését már nem lehet megakadályozni.

* * *

Az alkotmányosság ugyan nem a fölérendeltek egymással szembeni megállapodásaiban foglalt korlátozás, azonban a korlát maga már az önkénykedés gátja. Minden közalkalmazott kivívta ma már az önkénynek saját

¹⁾ E fejlődésre nézve l. Ágoston P.: A munka rabsága 12—29. l.

maga általi visszautasításhoz való jogát. A közalkalmazott ma már az alkalmazottakból s nem a polgárokból alakult fegyelmi hatóság határozata szerint büntetetik, ha kötelességét megszegi s az államfő a közhivatalnokot nem foszthatja meg hivatalától.

Bármily távolállónak tűnhetik is az állam és az üzem összehasonlítása, annyi bizonyos, hogy a munkásság a saját sorsába való beleszólás jogától ép oly kevésbé mondhat le, mint az állampolgár az állam ügyeibe való beleszólásról.¹⁾ A munkás boldogulása nagy mértékben függ attól, hogy mennyiben nyílik tér az önkénykedésre s mennyiben nem.

Az üzem a tulajdonosé s nem a munkásé, a maga tulajdonán pedig mindenki maga parancsol, vetik sokan ez ellen. Csakhogy ez is tévedés. Ebből is csak annyi igaz, hogy a tulajdonos bárkit távol tarthat a tulajdonától, de ha egyszer bebocsátotta, akkor már nem irhatja elő annak minden mozdulatát, ha pedig igénybe vette a munkáját s ebből hasznot húz, akkor elnézőnek kell lennie a saját érdekében is. Az alkotmányosságért való küzdelem erő kérdése s nem jog kérdése, úgy mint a hogy az állami alkotmányt is a mindenkori királyi jog ellen erőszakkal szerezték meg.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a munkáltatók erősebbek lesznek a munkásokkal szemben, mint a királyok az állampolgárokkal szemben. Az elégedetlenkedők megtalálták a multban is azokat az országokat, ahol felfogásuknak megfelelő életet élhettek. Elhagyták ősi hazájukat, de ez nem az ő káruk, hanem a haza kára volt. Meg kell tanulniok a munkáltatóknak is, hogy a szervezett termelő üzemből az emberek egymáshoz való viszonyának meg kell előre állapítatnia úgy, mint ahogy a kerekek járása is meg van állapítva. A kerekek nem fordulhatnak egyszer így, másszor amúgy, ahogy az üzem tulajdonosának tetszik. A munkás, mint minden ember, természeténél fogva akarattal felruházott lény, ezt tehát nem lehet szem elől téveszteni. A munkás ma már nem lehet olyan engedelmes, mint a rabszolga volt.

* * *

A munka alkotmánya egészen úgy alakul, mint a monarchikus országok alkotmánya. A gyár tulajdonosa a király, a munkások a nép, a bizalmi férfiak a képviselők, a műhelyrend a törvény, a munkaközvetítés az üzembe való befogadás: a jelölés joga s így tovább. Az analógiák különben is mellékesek. A törekvés megvan, a fejlődés iránya látható, a munkásság felismerte s belőle engedni nem fog. A magyar munkáltatóknak csakhamar be kell majd látniok, hogy a külföldön elfogadott elvek megvalósítása ellen hiába való az akadályok gördítése. Törökország, Perzsia és Oroszország is alkotmányos állammá lesznek, csak a magyar üzemekbe ne lehetne alkotmányos szervezetet belevinni?!

¹⁾ V. ö. Ágoston P.: i. m. 114 s köv. l.

Munkásbiztosítás és magánjogi kártérítés.

Irta: **Dr. Szladits Károly**, kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár.

A munkaadó kivételes felelősségének terjedelme.

Ha az 1907: XIX. t.-c. szerint balesetre biztosított alkalmazottat üzemi baleset éri és e balesetre vonatkozólag a munkaadó kivételes felelősségének feltételei¹⁾ megvannak: testi sérülés esetében maga a sérült, halálozás esetében pedig ennek a törvény 72—73. §-ában felsorolt »hátramaradottai« támaszthatnak a munkaadó ellen kártérítési követelést. A »hátramaradottak« még akkor is, ha »e törvény értelmében az adott esetben kártérítésre nem is volna igényük«. (81. §. első bekezdése.)²⁾

E rendelkezés folyamánai a következők:

1. A törvény 72—73. §-ában felsoroltakon kívül más személyek akkor sem támaszthatnak magánjogi igényt a munkaadó ellen, ha őket a baleset alapján a magánjog szerint kártérítési követelés illetné is.

Ily személy a felsoroltakon kívül alig van. Birói gyakorlatunk egyrészt, az 1874: XVIII. t.-c. másrészt azt az alapelvet vallja, hogy a halálos balesetért felelős személy csak azoknak tartási és neveltetési költségeit tartozik viselni, akiknek eltartására az elhalt egyén törvénytől vagy törvényes gyakorlatnál fogva volt köteles.³⁾ E személyek köre elvileg egybeesik a törvény 72—73. §-ában felsorolt személyekkel. Az a kérdés, hogy a nagyszülőknél távolabbi felmenőket és az unokáknál távolabbi lemenőket terheli-e egymás iránt tartási kötelezettség, mai jogunk szerint kétséges; de ha ily kötelezettség fennállana is, a nagyszülőknél és unokáknál távolabbi rokonok a munkaadó ellen a 82. §. folytán semmi esetre sem léphetnének fel

2. Viszont a 82. §. alapján sem támaszthat követelést a munkaadó ellen a sérültnek oly hozzátartozója, akinek az általános magánjog szerint különben sincs a munkaadó ellen kárkövetelése, noha a munkáspénztár ellen (a 72—73. §. értelmében) járadékigénye volna is. Ez a 82. második bekezdéséből következik.

Igy pl. a pénztárral szemben járadékra jogosult a biztosított és baleset folytán elhalt feleség után az özvegyen maradt férj is; de magánjogi igénye a munkaadó ellen szigorúan véve nem volna, mert őt a felesége nem köteles eltartani. Igaz, hogy újabbán volt eset, amikor a Curia a férj kárigényét a vasuttól elgázolt felesége után a vasút ellen megállapította, azzal a megokolással, hogy a vagyontalan és emellett munka- és keresetképtelen férjet, ha eltartására kötelezhető rokona nincs, a felesége tartozik vagyoni állásához és jövedelméhez képest eltartani.⁴⁾

Az özvegy asszonyt az 1907: XIX. t.-c. értelmében oly esetben, amikor a házasságot a baleset után kötötték, elvileg a pénztártól nem illeti járadék; csak akkor, ha a házasságból törvényes, vagy törvényesített gyermekek származtak. A magánjogi gyakorlat szerint az ilyen özvegyet semmi

¹⁾ L. az előbbi cikket, e Szemle idej 5. számában.

²⁾ A 82. §. első bekezdése úgy szól, mintha az említett személyeknek valami új jogot adna, holott valójában jogokat von el tőlük, mikor a kártérítési követelést a munkaadó ellen — mely különben a magánjog szerint sokkal tágabb körben állana fenn — korlátozó feltételekkel szorítja meg. A 82. §. első és harmadik bekezdése csak együtt adja meg a törvény helyes értelmét. Sokkal szabatosabb a német törvény megfelelő 135. §-a, mely szerint a sérült és hozzátartozói »még akkor is, ha baleseti járadékra a munkáspénztárral szemben az adott esetben nincs is igényük«, *csakis* a felsorolt külön feltételek mellett léphetnek fel a munkaadó ellen. Ily szövegezés mellett érthető a »még akkor is...« hozzátétel; mert közel esik a feltételezés, hogy ha az illetőknek nincs igényük a munkáspénztár ellen, magánjogi igényük a munkaadó ellen csorbítatlan marad, amit a törvény éppen ki akar zárni. A magyar törvényben ugyanez a hozzátétel megfordítva úgy tünteti fel a dolgot, mintha a hozzátartozónak a munkaadó ellen a priori csak akkor volna igénye, ha egyúttal a munkáspénztár ellen is járadékra jogosult.

³⁾ Ugyanígy értendő a büntető törvénykönyv analog 292. §-a is: Curia 1892. évi 6.217, 1888. évi 2.617. sz. (Grecsák Magyar Döntvénytár, VIII. k. 686—687. l., 329. és 331. sz.).

⁴⁾ Curia 1.323/1904. Grecsák id. m. XII. k. 486. l., 1.213. sz.

esetben sem illeti a balesetből kárkövetelés¹⁾ és így ő a törvény 82. §-a esetében sem léphet fel a munkaadó ellen.

Eltér a két szabályozás a férjétől különélő nő igénye tekintetében is. A magánjog itt is szigorúbb: a különélő nő csak akkor támaszthat kárkövetelést, ha jogos okból él külön; ellenben az 1907 : XIX. t.-c. a különélés okát nem kutatja, ha a különélés a férj halálát közvetlenül megelőzőleg egy évnél nem terjedt tovább. (Ha egy évnél tovább tartott a különélés, a 72. §. hatodik bekezdése szerint a nő csak akkor tarthat igényt járadékra, ha »biróilag megítélt tartási díjra igénye van«. Ezt nem szabad oda magyarázni, hogy a tartási díjnak már a férj halálakor meg kellett *ítélve* lennie; elegendő, ha a nőnek a férj halálakor joga volt a bíróságnál tartást követelni; lehet, hogy a férj önként tett eleget tartáskötelezettségének. Különben a szabály absurd véletlenekre vezetne: hogy a pert jogerős ítélethez lehetett-e juttatni a férj haláláig.)²⁾

Általában nem illeti az elhalt hozzátartozóját magánjogi kárkövetelés, ha az elhalt a balesetet vétkesen maga okozta. Az 1907 : XIX. t.-c. (75. §.) ritka nagylelkűséggel még akkor is megadja az elhalt hozzátartozóinak a járadékot, ha az elhalt a balesetet szándékosan idézte elő (egyenesen öngyilkosságot követett el).

3. A 72—73. §-ban felsorolt és a magánjog szerint különben is igényjogosult személyek a munkaadó ellen felléphetnek akkor is, ha a munkáspénztár ellen az adott esetben nem illeti őket járadékigény.

Igy pl. a 72. §. szerint a gyermeket mindenesetre csak 16-ik évéig illeti járadék, ha tovább rászorulna is. A magánjogi gyakorlat is rendszerint e kort tartja ugyan szem előtt (leányoknál a 14 évet); csak hogy a korhatár a magánjogi kárkövetelés keretében az esethez igazodó ténykérdés: ha a gyermek rászorult (keresetképtelen, nyomorék), kárigénye az elvesztett tartás fejében tovább tart (az elhunyt szülő valószínű természetes élettartamán át).

A 73. §. szerint szülők és nagyszülők a pénztárral szemben csak akkor jogosultak járadékra, ha eltartásukról *túlnyomólag* az elszerencsétlenült munkás gondoskodott; az unokák pedig szintén csak e feltétel mellett és csak akkor, ha teljesen árván maradtak. Mind e korlátozások a munkaadók elleni kárigényre nem vonatkoznak.

A hozzátartozók igénye a munkaadó ellen nem szűnik meg akkor sem, ha a pénztár elleni járadékigényt a 89. §-ban foglalt határidők alatt be nem jelentették; ennek csak a magánjogi kárkövetelés mértékére van befolyása.

Belföldi üzem külföldi munkásai csak viszonyosság esetében vagy a kereskedelemügyi miniszternek az illető állam honosaira vonatkozó külön rendelete alapján esnek a balesetbiztosítás hatálya és ezzel a 82. §. rendelkezése alá (5. §.). Ha a külföldi nálunk biztosításra köteles is, még mindig a viszonyosságtól függ az a további kérdés, *mely* hozzátartozói kapnak a munkáspénztártól járadékot. Minthogy azonban a pénztár elleni járadékigény nem előfeltétele a magánjogi kárkövetelésnek: a viszonyosság hiányában járadékra nem jogosult hátramaradott, hacsak beleesik a 72—73. §-ban felsorolt személyek körébe, megtartja követelését a munkaadó ellen, feltéve, hogy saját hazai joga szerint az elhalttól törvényes tartást követelhetett. Ugyanez áll megfelelően a 77. §. esetében, midőn a külföldi sérültnek külföldön tartózkodó hátramaradottja esik el viszonyosság hiányában a pénztár elleni járadékigénytől; a munkaadó elleni követelését ez sem veszi el.

Önként értetődő, hogy az olyan külföldi munkás (és hozzátartozói), aki nem esik a balesetbiztosítás hatálya alá, a munkaadó elleni kárkövetelését csorbitatlanul megtartja.

A munkaadó ellen támasztható kártérítési igény a 82. §. második bekezdése értelmében »csak arra az összegre szorítkozik, mellyel a rendes

¹⁾ Curia 7.551/1904. Grecsák id. m. XII. k. 473. l., 1.182. sz.

²⁾ E részben kifogás alá esik a Curia 10.200/1904. számú ítélete is (Grecsák id. m. XII. k. 475. l. 1185. sz.). Ellenben helyes az 1.676/1902 sz. határozat (id. m. VIII. k. 1.071 l. 1.770. sz.)

birói uton megítélendő kártalanítás az e törvény alapján a biztosítottat vagy hátramaradottait megillető kártalanítás összegét meghaladja.«

Ez a szabály a kár és haszon egybevetésének elvén sarkallik. Mint-hogy a sérült és hozzátartozói a balesetből kifolyóan járadék-igényt nyernek, ezen igény terjedelméig csökken a kár, melyet a baleset folytán szenvedtek.

Nem az a kérdés tehát: mit *kapott* az igényjogosult tényleg a pénztártól, hanem az, hogy mire *tarthatott igényt* a törvény szerint. Ha a járadékra jogosult igényét be nem jelenti és a járadéktól elesik (89. §.): ez az ő baja; a munkaadó fizetési kötelezettsége mégis kevesbedik azzal az összeggel, mely a járadékra jogosultnak kellő igénybejelentés esetében járt volna.

Ez a tétel egészen a sérülthez és hozzátartozóira hárítja át az az iránt való tudakozódás terhét és kockázatát, vajjon a sérült a balesetbiztosítás hatálya alá esik-e vagy sem? Ez annál is súlyosabb, mert a 82. §. alkalmazása független attól, hogy a sérült be volt-e a pénztárnál balesetbiztosításra jelentve, feltéve, hogy törvény szerint biztosításra köteles volt. Ha már most a sérült nem volt bejelentve, s *ezért* nem érvényesítette igényét a munkáspénztárnál: vajjon utóbb hivatkozhatik-e a munkaadó arra, hogy a sérültet és hozzátartozóit járadékigényrel illette volna a pénztártól s hogy ennek folytán saját kötelezettsége ennyivel lesz állítandó? Nézetem szerint nem, mert a munkaadó saját mulasztásából jogot nem meríthet. Ugyancsak nem kívánhatja a munkaadó az általa *önként* biztosított munkás kárigényével szemben annak a járadéknak a beszámítását, mely a munkást a pénztárral szemben illette volna, melyet azonban a munkás nem érvényesíthetett, mert a történt biztosításról nem is volt tudomása; ilyenkor is mulasztás terheli a munkaadót, hogy az igényjogosultat a történt biztosításról nem értesítette.

A bíróság a 82. §. értelmében először kiméri a munkaadó kártérítési kötelezettségét az általános magánjogi szabályok szerint, s azután az így nyert összegből számítja le a járadékösszeget, mely a jogosultat a pénztár ellen megilleti vagy megilletné. A bíróság tehát a kár megállapításánál az 1907: XIX. t.-c. szabályaitól teljesen függetlenül jár el. Nevezetesen: a sérült elmaradt munkakeresményét a 78. §-ra tekintet nélkül állapítja meg a bíró, számbavéve minden rendes mellékkeresményt is, melyet a sérült esetleg másutt, nem is a felelős munkaadónál szerzett. Önállóan ítéli meg a bíró a keresetkéesség csökkenésének fokát is. A munkaadó a saját vagy alkalmazottjainak tiltott cselekménye folytán *teljes* kártérítéssel tartozik a sérültnek, vagy ennek halála esetében hozzátartozóinak: ezért a bíró a sérült részére az elmaradt keresményt a munkakéesség csökkenésének arányában a maga *egészében* ítéli meg, nem pedig a 70. §-ban meghatározott %-ok szerint; a hozzátartozók tartásigényét pedig — az elhunyt tartáskötelezettségének korlátain belül és elmaradt keresménye erejéig — a bíró ugyancsak a 72—74. §-okban írt arány és sorrend mellőzésével állapítja meg.

A bíróság a sérült kárát többnyire, a tartásjogosultakét mindig járadékban ítéli meg (v. ö. 1874: XVIII. t.-c. 4. §.): ilyenkor a pénztártól igényelhető járadék egyszerűen leszámítandó a bíróság által kártalanításul eredetileg megállapított járadékból. A bíróság azonban a sérült kártalanításául tőkét is ítélhet meg; ¹⁾ ilyenkor ebből a tőkéből a pénztártól igényelhető járadéknak *tőkeértékét* (81. §. III., 96. §.) kell leütöni.

Ha a munkásbiztosító pénztár a sérült járadékát utóbb felemeli vagy szállítja (94. §.), ez mindig visszahatással lesz a bíróilag már megállapított magánjogi kárigényre is, s a kárigény terjedelmében beállott ezt a változást az illető érdekelt külön per útján érvényesítheti. A bíróságot természetesen jogilag nem köti ilyenkor sem a sérült állapotváltozásának

¹⁾ Esetleg az 1874: XVIII. t.-c. 4. §-ával szemben is, l. Curia 1901. évi 5656. sz. (Greccák id. m. VIII. k. 1072. l. 1774. sz.)

az a megállapítása, amely a pénztár elleni járadékigény szempontjából történt, noha a ténybeli súlya ennek a megállapításnak kétségtelenül meg lesz. Lehet e szerint, hogy a bíróság nem találja indokoltnak a pénztári járadék megváltoztatását; de azért a bíróság a járadékváltoztatás tényét kétségtelenül figyelembe venni köteles és így az általa a munkaadóra kirótt fizetési kötelezettség ez esetben is módosulni fog: a pénztári járadék felemelése esetében megfelelően csökkentendő, a járadék leszállítása esetében megfelelően felemelendő. Ha pedig a bíróság is elismeri a pénztárral szemben történt megállapítás helyességét: a megítélt járadékot a pénztárra nézve megállapított mértékkel egyenes arányban fogja felemelni vagy leszállítani.

Hasonlóképp kihat utólag a munkaadó fizetési kötelezettségének terjedelmére (habár az bíróilag meg is volt állapítva) az a körülmény is, ha a hátramaradottaknak a pénztár elleni járadékigénye a részesülés arányában vagy sorrendjében beállott változás folytán (72—74. §§.) módosult.

Ellenben, ha a pénztári járadék szünetel (95. §.), avagy végkielégítéssel megszűnik (76. §. II., 96. §.): ez a körülmény a birói kármegállapításra nincs visszahatással, minthogy ezzel az alapul fekvő járadékigény nem változott.

Küzdelem a tüdővész ellen.

Irta: Pataki Béla.

79.018 ember halt meg Magyarországon tüdővészben 1907-ben.

A tuberkulózis szörnyű emberadójában nem maradt hátrul székesfővárosunk sem. 3.016 halálessel szerepelt a nevezett esztendőben.

S a tüdővész emberadója évről-évre növekedett. 1900-ban még csak 72.467 volt a gümőkór-halálessetekszáma (a fővárosban 2.764), 1906-ban már 78.225-re emelkedett (Budapesten: 2.937-re).

Budapesthez hasonló nagy arányszámmal részesek a tuberkulózis halálossoknál hazánk összes városai.¹ A megyék és a városok gümős halálossáról készített statisztikai rajz azt mutatja, hogy »a megyei székváros rendszerint még súlyosabb véradót fizet a tuberkulózisnak, mint a megye maga. Hódmezővásárhely tüdővész-halálossa nagyobb, mint Csongrád megyéé, Budapesten, Pécsen, Temesvárott több embert pusztít el aránylag a gümős betegség, mint Pest-Pilis-Solt, Baranya, illetőleg Temesmegyében.«

Bebizonyított tény, hogy a tüdővész nem országokhoz, vidékekhez kötött betegség, és nincsenek tőle mentes helyek. Még az oly gyakran ajánlott délvidékek sem. »A beduin-életet élő, sátrakban lakó arabok közt nincs tuberkulózis, ellenben a szilárd épületekbe költözött arab lakosság közt, mely napjait részben a négy fal között tölti, erősen pusztít.« *A mindig tiszta levegőn időzés, a bőséges mozgás óvja meg a tüdővéstől a pusztalakóit szemben a városlakókkal.* Ezt az állításunkat erősíti meg Európa országainak gümőkóros halálesseteit feltüntető tabella. Tizezer lakos közül a XIX. század végén meghalt: Angliában 10—15, Norvégiában és Olaszországban 15—20, Német- és Svédországban 20—25, Francia- és Magyarországon 30—35, Ausztriában és Oroszországban 35 embernél több.

Főntebbi táblázatból kitűnik továbbá, hogy ott dühöng legerősebben a tuberkulózis a civilizált népek között, ahol a nép már elveszítette a természetes életmód áldásait, de a civilizáció előnyeit még nem bírta meg-

¹ 1899—1903 között évente 10.000 lakosból gümőkórban halt el: Budapesten 50, Nyíregyházán 51, Békés-Csabán 52, Temesvárott 57, Pozsonyban 58, Félegyházán 76 ember.

szerezni és biztosítani egész összességének, ahol a közegészségügyet nem tekintik a társadalom fontos ügyének.

Ugyancsak a szociális gondolkodásban és tevékenységben elmaradottságunk és fiatalságunk magyarázza, hogy a 250.000-nél több lakójú európai nagyvárosok sorában — tekintve a 10.000 lakosra eső gümőkóros halálozásokat — 1907-ben Budapest csak a 37-ik helyre került. Utána csak Páris következik. Budapesten 10.000 lakosra jutott **37·6** tüdővész halálozás. Párisra 39·5. Megelőzik Charlottenburg 11·0, Nápoly 13·7, Kopenhága 13·9, Bruxelles 14·3, London 14·4, Glasgow 15·5, Róma 17·0, Berlin 18·5, Madrid 24·8, Moszkva 27·4, Bécs 28·8 stb.

Helyes szociális intézkedéseknek kettős a céljok: először mennél alkalmasabb, a baj fellépését és kifejlődését gátló körülmények létesítése; másodsor — tekintettel a tuberkulózis fertőző voltára — a betegségnek az egyeden elharapózását és más egyedekre áttérjedését megakadályozni, a veszendőbe ment munkaképességet és egészséget lehetőleg visszaadni. Nálunk mind máig a baj megelőzésére és eltávolítására is elenyészően kevés történt. A nyugati kulturállamok mindkét irányban erősen előttünk járnak; hazánk »a tuberkulózis elleni védekezésben majdnem az utolsó helyre szorult.«

A tuberkulózis elleni harcban egyik legerősebben ható tényező a tiszta levegő, a sok napsugár. A városok korommal és füsttel tele levegőjét a tüzelőanyagból elszálló mérges gázok is fertőzik. De nagy baj, hogy a lakások és a műhelyek nagy része nem szellőztethető, vagy az elhasznált levegő csak nehezen cserélhető fel bennök frissel. Különösen károsak a pince és földszinten levő helyiségek. *Budapesten 1906-ban* volt 16.829 épület 157.007 lakással, vagyis egy-egy házban van 9·32 lakás. Ha számításba vesszük, hogy az összes épületeknek 71⁰/₀-a, azaz 11.955 épület földszintes, fél- vagy egyemeletes, akkor az épületeket túlszűfoltaknak kell mondanunk. A helyzetet még súlyosbítja, hogy az összes lakások 47·1⁰/₀-a pincében vagy földszinten van, azaz olyan helyen, ahová csak nehezen jut levegő és napfény és emeletes bérkaszárnnyákban, ahol csak nehezen vagy sehogysem érvényesül a nap dezinficiáló és életet adó hatása.

Még sötétebb képet kapunk, ha a lakásokat alkotó helyiségeket vesszük szemügyre. Az összes lakások 8·2⁰/₀-a, vagyis 12.827 konyha nélkül volt. A konyhátlan lakások száma egyre szaporodott, valamint a konyhátlan lakásokba kényszerülők is megsokszorozódtak. 1880-ban csak 29.355 ember élt konyhátlan lakásban; 1906-ban 39.112, vagyis körülbelül tízezerrel több. 1900-ban még a lakások 58·8⁰/₀-a egyszobás volt (84.757), kétszobás volt 23·8⁰/₀, azaz 34.403. »A konyhák hiánya az alsóbbrendű életmód és a szegénység jeléül« tekintendő és így a népesség vagyoni és kulturállapotára lehet következtetni belőle.

1900-ban fővárosunkban a lakosság 75·89⁰/₀-a, azaz 544.697 ember nem élt sem higiéniai, sem kultur tekintetben oly viszonyok között, amilyenek még »a legszerényebb viszonyok között« is szükségesek. A házak túlszűfoltak voltak, a lakások meg túlnépesek. Egy-egy túlnépes lakásra jutott 1900-ban 7·8 lakó. Pedig ekkorra már javult a helyzet az előző évekhez arányítva. Nem kapunk kedvezőbb képet, ha a szobák lakottságát nézzük. A főváros lakosságának 34·1⁰/₀-a 1900-ban zsűfoltan, egészségellenesen sűrűen, lakott szobánként 2—6 ember, vagy ennél is több. Mind e viszonyok a tuberkulózis legerősebb pusztításához készítik elő a talajt, a tüdőbeteg pedig csak nehezen javulhat ily zsűfolt lakásokban, végleges gyógyulásáról, munkaképességének visszaszerzéséről pedig szó sem lehet. Így hosszú időn át munkaképtelen és hosszú időn át terheli ellátásának s gyógyításának költségeivel a társadalmat. Az ily zsűfolt lakásokban egy beteg megfertőzheti az összes vele lakókat. Épen ezért gazdaságosabbnak, a társadalom munkaszolgáltatása és egészsége érdekében valóbbnak találjuk a preventív intézkedést. Meg kell szüntetni a sűrűn lakást, így kell megelőzni a bajt, nem pedig utat nyitni a terjedésnek és azután elégtelen módon, né-

hány kórházzal vívni szélmalom-harcot a tuberkulózis ellen. Ezzel a legkevésbé sem tartjuk fölöslegeseknek a gyógyintézeteket, sőt mennél többnek a felállítását tartjuk sürgős szükségnek.

Az 1907. év 3.016 tuberkulózis halálesetből 1.569 esik az 1—2 helyiséggel rendelkezőkre a tüdővész halálozások 85·80% a pincelakások, konyhátlan szobák és egyszoba konyhás lakások lakóiból kerül ki. A 3—6, illetőleg ennél is több helyiséggel rendelkezők lakói közül 428-an haltak meg tüdővészben, vagyis a gümőkórban elhaltak 14·19%-a. E néhány adatból is látszik, hogy a kis lakások lakóinak betegsége a tuberkulózis. Még élesebben tűnik ki ez állításunk, ha azt nézzük, hogy a gümőkórban elhaltak hányadmagukkal éltek egy helyiségben és ekkor megérthetjük azt is, hogy miért terjed oly erősen a tüdővész. A tuberkulózisban elhaltak közül leszámítva 352 idegent és ismeretlen illetőségűt (pedig ezek a szegényebbek közül valók), azt látjuk, hogy az elhaltak 75·86%-a kénytelen volt 3—4—5—6-od s többed magával egy helyiségben tartózkodni. *Nem túlozunk, midőn a tuberkulózist a kislakások és túlnépes lakóhelyiségek betegségének tartjuk.* Ebben erősít meg bennünket a tuberkulotikus halálozásoknak kerületenként való eloszlása; absolute és aránylag is a legtöbb esetben volt halál ok a gümőkór a III.—VI.—VIII.—IX., vagyis a munkások lakta kerületekben, az összes tüdővész halálozások 1·56%-a került ki a IV. kerületből; ékesen bizonyítva, hogy mennél mélyebben megyünk a szegények utcáiba, a tüdővész annál magasabb véradójával találkozunk.

Páris kerületeinek tüdővész halandóságát feltüntető térképet összehasonlítva a kerületek anyagi viszonyait ábrázolóval látjuk, hogy »gazdagság által lakott kerületekben a gümős halálozás igen enyhe, a jómód által lakottakban enyhe, a középosztály által lakottakban közepes, a szegénység által lakottakban súlyos, végül a nyomor kerületeiben igen súlyos arányú.« E szinte törvényszerű együttjárását az inségnek, a túlszűfolt lakásnak és háznak látjuk minden városnál. Ugyanezt mutatták ki Németországról is: az évi jövedelem csökkenése a tüdővész halálozás egyre való emelkedésével járt.

Hihetetlen, de tény: Budapesten 1906-ban 2.968 épületben, vagyis az épületek 17·69%-ban nem volt vízvezeték; 4.826 épületben, az összes épületek 28·68%-ban nem volt csatornázás. Amint fennebb láttuk egy házra átlag 9·32 lakás esik, akkor 27.666 lakásból hiányzott a vízvezeték és 44.978 lakásban nem volt csatornázás. Pedig a higiénie e legelemibb követelményei nélkül a nagy város sok pusztító betegsége ellen védekezni lehetetlen. Ezer, meg ezer család nélkülözte Budapesten 1906-ban a betegségek ellen védekezés legnélkülözhetetlenebb eszközeit.

A szegények ellenálló erejét elveszik másfelől a hamisított, drága táplálékkal való igen hiányos táplálkozás, az alkohol nagymérvű fogyasztása és a védekezés eszközeinek, módjainak teljes nem ismerése.

Ilyen viszonyok között él a tüdőbetegek óriási hányada, összezsúfolva a még egészségesekkel, minden pillanatban a fertőzés veszélyével fenyegetve a lakótársait és családtagjait. *Magyarország közel félmillió tuberkulotikus betege közül csak pár ezernek jut hely a kórházakban és szanatoriumokban.*

A fenti lakásviszonyokhoz hasonlóak vannak hazánkmás városaiban is. A munkaképtelen tüdőbetegek zöme ily lakásban tölti nemcsak az éjjelt, de a nappal nagy részét is. A munkaképesek csak éjjel kénytelenek ily egészségellenes zugokban lenni. Nappal a korcsma és a műhely egészséges levegőjét szívják! Milyen egészségesek a műhelyek és az ipari telepek építette munkáslakások, azok jellemzéséül idézünk egy keveset a m. kir. iparfelügyelőknak a kereskedelemügyi miniszter által összeállított és kibocsátott 1908-as jelentéséből.

8864 gyárvizsgálat alkalmával 3899 oly intézkedést kellett tenni, a melyek a gyári helyiségek egészségi viszonyainak javítását és a munkások egészségének védelmét célozták, azaz minden második intézkedés a munkások egészségére ártalmas befolyások megszüntetésére irányult.

A műhely és lakásviszonyok a nagy betegség terjedésére hatnak csak közre, de nem leküzdésére.

A munkára már képtelen tüdőbetegeknek csak elenyészően csekély része jut kórházba, vagy szanatóriumba. A nyilvános kórházak legtöbbszörében van egynéhány ágy tuberkulotikus betegek részére, e mellett a Békés-Gyula-i József fhg-szanatorium (1907-ben nyílt meg) és a Budakesz-i Erzsébet-szanatóriumban ápolnak néhány száz gümőkórost, közöttük ingyeneseket is. A Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztárnak van Szt.-Endrén munkások részére szanatóriuma, továbbá Algyógyon (Erdély) az állam az állami gyárakban alkalmazott tüdőbetegek részére állított szanatóriumot. A tuberkulotikus beteg gyógyítására való intézetekről egyik kiváló ismerőjük dr. Rigler Gusztáv azt mondja: »Az a pár száz ágy, mely a magyar szanatóriumokban rendelkezésre áll, vajmi eltörpülő a lakosság félmillió betegének a számához képest, különösen, ha tekintetbe vesszük a kezelésre szükséges idő hosszúságát. Németország 1907-ben 30.000 beteget gyógyított. A nyolcvanas évek elején 10.000 lakosból évente 32 halt meg tuberkulózisban, 1906-ban csak 17-en pusztultak el 10.000-ból.« A munkára képtelen betegek zöme lakásában kénytelen időzni. Az orvosok a szabadban, a napon tartózkodást ajánlják, ismerve az egészségtelen lakásviszonyokat, úgy a betegek nagyrésze a napos utcákra, közterekre megy a fertőzés veszélyével fenyegetve a vele érintkezőket és terjed is ez úton a gümőkór. Budapesten — s talán más városainkban is — terek és ültetvények igen kis számmal vannak arányítva a Nyugat és Amerika nagy városaihoz s e terek is kisméretűek. Sőt a főváros legutóbbi terjeszkedésével nem járt együtt a terek és ültetvények szükséges gyarapodása. Így azután még jobban zsúfolódnak a kevés és apró ültetvényes helyekre a tüdőbetegek, még nagyobb és több lehetőséget adva a baj terjedéséhez.

A tuberkulózis áldozatainak nagy része a 15—65. életév között van, vagyis munkaképes, az országnak termel, vagyont produkál. Ezek munkaképtelenségét a nemzeti vagyon szenvedni meg, betegeskedésük idején eltartásuk, gyógyíttatásuk költségei mind a társadalmat terhelik. Tehát az ország, a társadalom vagyoni érdeke is, hogy mennél kevesebb munkaképtelenje legyen.

Budapesten 1906-ban volt 17.500 tuberkulotikus. Betegségük eltart legalább egy esztendeig, egy évre 300 munkanapot számítva, napját 2 koronájával, évi munkaérték-veszteségük 10 millió 500 ezer korona; ápolási költségüket évi 300 koronára téve, 5 millió 150 ezer korona. Vagyis Budapest közvagyonra 17.500 tuberkulotikus révén 1906-ban 15 millió 650 ezer koronával károsodott. 400.000 tüdővész egy évi betegeskedése, fentiek szerint, Magyarországnak munkaérték-veszteségben és ápolási költségekben 360 millió korona kárt jelent. A felsoroltak eléggé igazolják a tüdővész elleni küzdelem sürgős és széleskörben szükségességét, egyben feltárják a mai gyógyítás törpe s elégtelen voltát. Minthogy pedig belátható időn belül a mainál sokszorta több összeg a tuberkulózis gyógyítására és az ellene való küzdelemre nem remélhető, gyors és gyökeres javulás a lakás- és műhelyviszonyokban, valamint az ültetvények és terek nagymérvű szaporodása nem várható, más, kevés pénzen is előteremthető, sok betegnek gyógyítására alkalmas intézményt kell életbe léptetni. Ilyen a Németországban 10 évvel ezelőtt megvalósított és azóta széles körben elterjedt *erdei üdülőtelep*. Az erdei üdülőtelep nem helyezkedik szembe a szanatóriumi és kórházi kezeléssel, hanem annak kiegészítője kíván lenni. Az erdei üdülőtelepre kerülnek a kezdőstádiumban levő tuberkulotikusok és a már szanatóriumi kezelésre nem szoruló lábadozók. Az erdei üdülőtelepek a gyógyulás szempontjából jelentősek és megvalósításuk — különösen a mi kórházainkban és szanatóriumokban szükölködő, de gümőkóros betegekben gazdag országunkban és városainkban — ajánlatos, mert létrehozásuk és üzemben tartásuk nem kerül sokba.

Az erdei üdülőtelep ügyében *Lukács György* a József kir. herceg-szanatórium-egyesület elnöke a következőket írja:

Azt az eszmét, hogy a Munkásbiztosító Pénztár tüdőbeteg tagjai részére erdei üdülőtelep létesíttessék, melegen üdvözlöm és megvalósítandónak tartom, a velem közölt okfejtésre azonban van néhány megjegyzésem. A felhívás a szanatóriumokról és a szanatóriumi gyógykezelésről mint már meghaladott álláspontról beszél és a zárt intézeti kezelés helyett mint célszerűbbet és kevésbé költségeset a betegeknek dispensairekben, üdülőtelepeken vagy a család körében való gyógykezelését ajánlja. Amint én e kérdést ismerem, ma hosszú évek tapasztalata után még szilárdabb az a tudományos meggyőződés, hogy a tüdővész legtöbb esetében zárt intézeti kezelést semmivel sem lehet pótolni. Különösen vonatkozik ez a munkásokra, akiknek otthona legtöbb esetben még a hygiéne legegyszerűbb követelményeinek sem felel meg, s akiket ezért, de még azért is, hogy a családi fertőzést meggátoljuk, ki kell ragadnunk a család köréből, hogy eredményesen gyógykezelhessük.

Bizonyos az, hogy a szanatóriumi gyógykezelésre alkalmas betegek megválogatását illetőleg némileg módosult a közfelfogás, nevezetesen olyan irányban, hogy a súlyosabb, de még gyógyítható betegeket sem volna szabad szanatóriumi gyógykezelésből kizárnunk, s ezeknek úgy kellene helyet csinálni, hogy a kezdetén lévő, állandó orvosi felügyeletre nem szoruló esetleg nem fertőző betegeket a sokkal kevesebb költséggel járó erdei üdülő telepeken, vidéki kolóniákon stb. kellene elhelyezni.

Ilyen értelmezéssel helyeslem az üdülők létesítését, de ebből az álláspontból az az igen fontos konzekvencia folyik, hogy ezek az intézmények a tüdőbetegek csak egy részének gyógyítására alkalmasak, s végzetes tévedés volna azt hinni, hogy üdülők létesítésével a gyógyítható tüdőbetegek egész kontingensének gyógyítása meg volna oldható. Legyen üdülő, de történjék gondoskodás azoknak a betegeknek óriási tömegéről is, akik üdülőbe nem valók. Értem ezek alatt különösen a lázas, tüdővérzésre hajlamos, fertőző betegeket, akiket nap-nap után az üdülőbe kiküldeni, s éjszakára ismét a család körébe internálni, szerény véleményem szerint úgy a gyógyítás, mint a prophylaxis szempontjából műhiba volna. Helyes és üdvös tehát, ha a Munkásbiztosító Pénztár üdülő létesítésére mozgalmat indít, de ennek a mozgalomnak parallel kellene mennie azzal a másik mozgalommal, mely az üdülőben való elhelyezésre nem alkalmas tüdőbetegek megmentését is célozza. Legyen üdülő, de nem a szanatórium pótlására, hanem a szanatórium tehermentesítésére és kiegészítésére.

Ami a hely kérdését illeti, Budapest környékén nem lesz nehéz megfelelő helyet találni. A hely megválasztásánál irányadóknak kell lenniök a következő szempontoknak: ne legyen túlságosan messze, de túlságosan közel sem a városhoz, ne legyen a betegek nyugalma érdekében forgalmas út, vagy kiránduló hely, vendéglő stb. közelében, de azért villamoson, vagy vasuton, esetleg hajón könnyen és olcsón legyen elérhető.

Ami végül a kormány és a fővárosi hatóságok részéről való támogatást illeti, nincs kétségem, hogy erre a munkás-üdülő létesítésénél számítani lehet. Sőt ha a Munkásbiztosító Pénztár az üdülőben való kezelésre nem alkalmas, de szanatóriumi kezelésre alkalmas betegek gyógyítását is konkrét megoldásra kívánná vinni, e részben a József kir. herceg Szanatórium Egyesület készséggel vállalkoznék segítő társul. Az egyesületnek már van egy népszanatóriuma és most fáradozik a második népszanatórium létesítésén. Kölcsönös jóakarattal megtalálhatnók a formákat, melyek között rövid időn belül együttesen létesítenénk egy nagyobb szanatóriumot, kizárólag tüdőbeteg munkások számára.

Az osztrák és a magyar társládák.

Irta: **Bresztovszky Ernő.**

A Lajtán inneni és tuli társládák egy-egy esztendejének számokban megírt története sok alapot ad az összehasonlításra.

Itt ismertetjük röviden előbb az osztrák társládák pénzügyi forgalmának főbb adatait. Az 1904., 1905. és 1906. években egy most megjelent hivatalos kimutatás szerint ez volt a társládák pénzügyi mérlege:

	bevétel	kiadás	fölösleg
	ezer koronákban		
1904 --- --- ---	5344'7	4929'5	415'2
1905 --- --- ---	5587'5	5182'0	405'5
1906 --- --- ---	5786'7	5475'6	311'1

A társládák biztos anyagi bázisára vallanak ezek a szabályosan növekvő (a fölöslegnél némileg csökkenő) számadatok. De közelebbről vizsgálva őket arról is meggyőződhetünk, hogy az anyagi egyensúly nem megy a biztosítottak kárára. Biztosítási célokra ugyanis kiadtak a társládák ezer koronákban: 1904-ben 4390'0, 1905-ben 4642'7, 1906-ban 4865'5.

1906-ban tehát az összes járulékok 91%-át tették ki a biztosítási kiadások (a járulékok összege 5.326'6 ezer korona volt), amettek jobban növekednek, mint a bevételek. 1904—1906 között százezer koronával nagyobb a növekedés többlete, ami elegendő bizonyítéka a tagok helyzetén minél jobban segíteni akaró tendenciának, de sokkal kisebb összeg, mint sem miattuk a társládákat könnyelműséggel lehetne vádolni.

A fölösleg csökkenését csak a tartalékalapok érzik meg: azoknak a növekedése lesz általuk kevésbé gyors. Ezek pedig nincsenek rászorulva a gyors továbbnövekedésre: 1896-ban 1651'8 ezer korona, 1906-ban — már a háromszorosát is meghaladja — 5416'6 ezer korona volt az értékük. 1896-ban a járulékok 9'6, 1906-ban 5'8%-át fordították az alapok fejlesztésére.

Ami a járulékok összegét illeti, az természetesen nő a taglétszámmal. 1904-ben átlagos taglétszám 165.429 járulékösszeg 4392'8 ezer korona. 1906-ban » » 168.079 » 5326'6 » »

A tagok és a vállalatok járulékai ezek voltak:

1904-ben a tagjárulékok: 2621'8, a vállalati járulékok: 2271'1 ezer korona. 1906-ban a » 2886'9, a » » 2439'6 » »

A tagok járulékai tehát nemcsak jelentősen felülmulják a vállalati járulékok összegét, hanem többletük évről-évre nő. Az állam úgylátszik — igen helyesen — egészségtelennek tartja ezt az állapotot, mert a maga részéről ellensúlyozni igyekszik az állami bányák társládaiban. 1906-ban a magán- és állami üzemekben ez volt a járulékok aránya:

	állami	magán-
	üzemekben	
biztosítottak járuléka	1'9	2.885'0
vállalatok »	216'4	2.223'2

Az állami bányák biztosítottjai tehát majdnem semmi járulékot nem fizetnek, ami más szóval annyit jelent, hogy az állami bányáknak egy-egy biztosított tag több, mint kétszerte nagyobb összegbe kerül, mint a magánbányáknak. Egy-egy tagra ugyanis esik

magánbányákban 17'84 fill. évi tagjár. és 13'75 fill. vállalati jár.
állami « 30 » » « » 34'01 » » »

Az osztrák állami szociálpolitikának egyik szép dokumentuma ez, — annyival kirívóbb mellette a magyarországi helyzet.

Az 1908. évről szóló kormányjelentés zavaros adatai szerint a bevételek és kiadások összege (millió koronákban) ez volt:

Bevételek:	Kiadások:
saját tőkék kamatai 1'4	nyugbér, végkielégítés 3'8
munkások járuléka 4'3	táppénz, gyógyk., temetés 2'2
vállalatok hozzájárulása 2'6	egyéb és átfutó kiadások 3'0
egyéb és átfutó bevételek 3'0	

Ebből a kimutatásból kitűnik, hogy:

1. Míg Ausztriában a vállalatok hozzájárulása kb. egyharmadával kisebb a biztosítottak járulékaik összegénél, addig nálunk kétharmadrészszer alacsonyabb; Ausztriában a viszony 2'9:2'4 a munkások kárára, nálunk 4'3:2'6.

2. Ausztriában a biztosítottak majdnem kétszer annyit kapnak vissza a társládától, amennyi befizetett járulékaik összege: 2'9 millióért 5'3 milliót. Magyarországon ellenben a befizetett 4'3 milliónyi járulék ellenében, bár a társládák saját vagyonának jövedelme is igen nagy, 6'1 milliót fordítanak u. n. munkáscélokra a társládák, de ebből az összegből igen sokat pazarolnak el a biztosítás céljain kívül eső célokra: papok tartására (stólapénz, munkások párbére, temetési díj stb.), a vállalatoknak megfelelő ujságok járatására stb. — úgy, hogy a járulékokból, büntetéspénzekből gyűlt tőkék kamatai s a biztosítottak járulékaik együttevén tehetnek ki akkora összeget, amekkorát a biztosítás céljaira tényleg fordítanak. A vállalatok járulékaik, amelyeket nálunk »adomány«-nak neveznek, egyáltalán nem a biztosítás érdekeit, hanem közönséges, sőt azokkal ellenkező, nem szociálpolitikai természetű célokra fizetődnek be.

3. Magyarországon kisebb a taglétszám (87.150 dolgozó munkás 1908-ban), mint Ausztriában (168.079 tag 1906-ban), s azért az ottani társládák vagyonosabbak. Míg nálunk egy tagra kb. 346 korona esik a vagyonból, addig Ausztriában 655 koronánál több. Ez a vagyontalanság teljesen érthetetlen, ha arra gondolunk, hogy Magyarországon nagyobb a járulék és kisebb a biztosítási célokra való kiadás. De megérthető, ha arra gondolunk, hogy a társládák nálunk nemcsak szociálpolitikai célokat szolgálnak.

Teljesen tarthatatlan társláda-rendszerünk megváltoztatása sürgős feladata volna minden oly kormányzatnak, amely a bányamunkásság életével nálunk üzött gazdálkodást a bányatóke érdekében is, — bár annak ellenére, — magasabb szociálpolitikai szempontból elég erős és bátor volna megszüntetni.

Hogy züllött társláda-viszonyaink milyen szoros kapcsolatban vannak a bányamunkások egészségügyével, azt számszerűleg kimutatni nem tudjuk, mert nálunk nem készül a társládákban ily természetű statisztika. Az osztrák statisztika azonban azt igazolja, hogy a mienknél jobb szociálpolitikai milliöben is valósággal pocskolja az emberéletet a bányauzem.

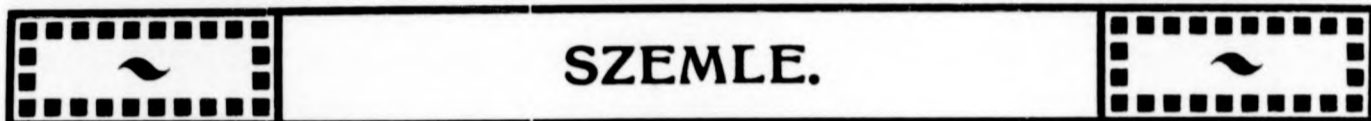
A morbiditás igen nagy, 168 ezer tagra 101.058 megbetegedés esett, átlag 13'6 betegséggel nappal (tehát a súlyosabb természetű betegségek vannak többségben a kóresetek között). Ez a 87⁰/₀-os morbiditási arány igen magas, külföldön kivételesen nagy (igaz, hogy a magyarországi munkásbetegségítő-pénztárak tagjainak morbiditási aránya még nagyobb).

A mortalitás 7⁰/₀₀-a felnőtt munkások között, amihez még a katasztrófák miatt elpusztult 1⁰/₀₀ járul. A teljes jogú tagokat, a rokkantakat, a családtagokat is számítva, ezt a halandósági táblázatot állíthatjuk össze:

	Létszám	Elhaltak száma	⁰ / ₀
teljes jogú tagok	166.712	1.278	0'00.767
rokkantak	23.665	1.492	0'06.313
női hozzátartozók	135.484	1.909	0'01.409
gyermek	237.778	5.045	0'02.122
(eöbői csecsemők)	8.843	2.012	0'22.752

A megfigyelt bányásznépeség létszáma tehát 663.639. Ebből elhalt egy év alatt 9.724. Ez megfelel 14^{0/00}-os átlagos halandóságnak. A mortalitásnak ezt a magas arányát a csecsemő- és gyermekhalandóság magyarázza.

Bár a magyarországi bányásznépeség halandósága ennél összehasonlíthatatlanul nagyobb (v. ö. szerző számításait a »Magyarország fekete-statisztikájá«-ban), ami részben a társládák helyzetének különbözőségére vezethető vissza, kétségtelen, hogy az ausztriai bányász-mortalitás továbbcsökkentésére van mód és alkalom a bányamunkás-népeség gazdasági és szociálpolitikai szintjének emelése révén.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

Aggkori és rokkantbiztosítás Franciaországban.

Hosszas és viszontagságos küzdelmek után végre megcsinálták Franciaországban a munkások aggkori és rokkantbiztosításáról szóló törvényt. 30 év óta 54 különböző tervezetet dolgoztak ki, míg most az 55-ik tervezet törvénné vált. A Journal Officiel 1910. április 6-ikán közölte a törvényt, amelynek lényegesebb intézkedései a német biztosítási törvény mintájára készültek.

A törvény hatásköre kiterjed az iparban, a kereskedelemben, a mezőgazdaságban és a szabad foglalkozásokban alkalmazott minden munkásra, akinek évi fizetése, vagy munkabére nem több 3.000 franknál. A hivatalos kimutatás szerint 10,500.000 munkásra kötelező a biztosítás.

A biztosítás költségeit 1. a biztosítottak rendes járulékaiból, 2. a munkáltatónak ugyanilyen összegű járulékából, 3. az állam pótljárulékaiból fődözik. A biztosításra kötelezett tag járulékát a munkáltató vonja le a munkabéréreéből s a saját járulékával együtt, annak megfelelő értékű bélyeget ragaszt a biztosított tagsági jegyére. A férfi munkás járuléka évenként 9 frank, a női munkásé 6 frank s a kiskorú (18 évesnél) fiatalabb munkásé 4 frank 50 centime. Ilyenformán a férfi tag összes járuléka 18 frank, a női tagé 12, és a kiskorúé 9 frank évenként.

30 teljes évi járulék befizetése után az állampénztár évenként 60 frankkal járul a biztosított nyugdíjához. Ha a biztosított 30 évnél kevesebb, de 15 évnél több ideig fizetett már járulékot, az állampénztár minden teljes befizetett év után 1'50 frankkal járul a nyugdíjához.

Az átmeneti időszakban (vagyis addig, amíg a 65 éves kort elért tagoknak nyugdíjat fizetnek anélkül, hogy ezek már befizethették volna a 30 évi járulékot) azok, akik legalább 35 évesek voltak, amikor a törvény életbe lépett, megkapják az államtól járó 60 frankot, ha fizetésük és foglalkozásuk a törvény életbe léptetését megelőző három éven át a törvényben meghatározott föltételeknek megfelelő volt. Azoknak, akik a törvény életbe léptetése idején 45–65 évesek voltak, az állam a tőle járó 60 frankot a 45-ik életévtől kezdve minden évben 2'15 frankkal emeli. Ilyenformán, például ha a biztosított 53–54 éves amikor a törvény életbe lép, s amikor járulékait fizetni kezdi, 65 éves korában az állam 77'50 frankkal járul a nyugdíjához. Hasonló módon a 64–65 tagnak a nyugdíjához 100 frankkal járul az állam.

Bár a nyugdíjképesség normális körülmények között a 65-ik életkorban kezdődik, a biztosított már 55 éves korában kérheti nyugdíjaztatását. Ilyen esetben azonban az állam járulékát viszonylagosan redukálja. Az átmeneti időszakban biztosítottak is kérhetik idő előtt a nyugdíjaztatásukat, föltéve, hogy öt év óta biztosítva vannak s ugyanannyi teljes évi járulékot fizettek.

Ha a biztosított baleset, vagy rokkantság következtében állandóan munkaképtelenné vált, korára való tekintet nélkül, joga van a nyugdíjra. Ilyen esetekben az állam járadékát egy későbbben kiadandó rendelet fogja szabályozni. A járadék azonban nem lehet 60 franknál több, az évi nyugdíj pedig nem haladhatja meg a 360 frankot. Az esetben, ha a biztosított meghal, miután befizette annak a járuléknak a három ötödrészét, amely nyugdíjra jogosította volna, özvegye és 16 évesnél fiatalabb gyermekei rövid időn át segélyt kapnak.

A jelen törvény intézkedése alá eső személyek biztosítását elvállalhatják a különböző segély- és nyugdíjegyletek, és szakegyesületek, amelyek eddig is fizettek tagjaiknak aggkori vagy rokkant segélyt. Az ilyen egyesületek alapszabályait a kormánynak kell jóváhagynia, könyveit a pénzügyministerium ellenőrzi, tőkéjét pedig csak oly alapokba fektetheti, amelyeket a jelen törvény előír. Az ilyen egyesületek előre is elfogadhatják tagjaik járulékát, ha ezek ezt kifizetni akarják. Az így fizetett összeget azonban pontosan föl kell tüntetni a biztosított tagsági jegyén. Azok, akik már is tagjai olyan segély- vagy kölcsönösségi egyleteknek, amelyek aggkori vagy rokkant segélyt adnak tagjaiknak, továbbá azok, akik járulékaikat olcsó házikó, vagy egy darab föld megvételére fizetik be, ugyanerre a célra felhasználhatják a jelen törvényben megszabott kötelező járulékaikat.

Segély- és szakegyesületek, amelyek betegsegélyt és rokkantsegélyt fizetnek tagjaiknak, az államtól minden tag után évenként 1.50 frankot (kiskorúak után 0.75 frankot) kapnak. Ezt az összeget a biztosított tag betegsegélyezési járulékának redukálására fordítják. Ezt a járadékot azonban csak abban az esetben adja az állam, ha a betegsegélyezési járulék 6 franknál (kiskorúaknál 3 franknál) nem kevesebb.

A törvény gondoskodik arról, hogy akikre nézve nem kötelező a biztosítás, önkéntesen biztosíthassák magukat. Azok, akik tulajdonképpen nem bér munkások; kisbirtokosok, kisiparosok, kiskereskedők, biztosíthatják magukat, vagy dolgozó családtagjaikat. Önkéntes tagja lehet a pénztárnak a biztosításra kötelezett bér munkás felesége vagy özvegye, valamint azok, akiknek az évi munkabére, illetve fizetése 3.000 franknál több, de az 5.000 frankot nem haladja túl.

A biztosításra kötelezettek nyugdíjának összegére nézve a munkaügyi minster a javaslat tárgyalása során kiszámította, hogy annak a biztosítottnak a nyugdíja, aki a törvény életbeléptetésekor 12 éves, 65 éves korában (az állam járadékával együtt) körülbelül 414 frank lesz évenként. Aki most 20 éves, 65 éves korában 310 frankot kap. Akik 30, 40, 50, évesek, 65 éves korukban 240, 160, illetve 120 frankot kapnak. A törvény életbeléptetésének idejét az 1911-iki költségvetés állapítja meg, amely gondoskodni fog a szükséges kiadásokról is.

Szociális felfogás nálunk és máshol. Érdekes ellentétet szolgáltat az új olasz kormányelnök székfoglaló beszéde a nálunk most folyamatban levő választási harcban elhangzó beszédeknek részint ürességével, részint szociálpolitikai tájékozatlanságával szemben. Luzzatti miniszterelnök kilátásba helyezte mindazoknak a kisebb-nagyobb szociális intézményeknek előmozdítását és támogatását, amelyek a pénz-, élelmiszer- és lakásuzsora ellen küzdenek, úgyszintén a néplakásra vonatkozó törvény javítását és kisbirtokok létesítésének előmozdítását. Igéretet tett a mezőgazdasági munkások kötelező balesetbiztosítására vonatkozó törvényjavaslat benyújtására, amely a halál és állandó rokkantság esetére való gondoskodást kezdeményezvén, újabb lépést jelent a munkások betegségi és rokkantsági kötelező biztosítása felé, amelyet a miniszterelnök olyan »szent kötelességnek« nyilvánít, amit Olaszország egymás után teljesíteni fog. Igéri a bányamunkások helyzetének javítására irányuló javaslatot, amely megtiltja a fizetésnek természetbeni szolgáltatásokkal való teljesítését. Igért további szociális jellegű intézkedéseket is, így különösen a munkásegészségügy javítására, az élelmiszerhamisítás megakadályozására és az élelmiszerek mesterséges megdrágítása ellen.

A mezőgazdasági munkások biztosításának reformja, mellyel legutóbbi számunkban behatóan foglalkoztunk, az érdekeltségeket élénken foglalkoztatja. A pestmegyei mezőgazdasági egyesület választmánya felterjesztéssel él a földművelésügyi miniszterhez, melyben kívánja, hogy a pénztár tagjai nemcsak 35. életévüket meg nem haladó, hanem bármily életkorú egyének lehessenek. Tíz évi tagság után a nyugdíj ne csak bizonyított rokkantság esetén, hanem a 65. életév betöltése esetén feltétlenül kiszolgáltassék. A nyugdíj összege fokozatosan emelkedjék évről-évre 240 koronáig. A balesetbiztosítási kártalanítások az ipari munkásokéval egyenlően állapítandók meg, olyképen azonban, hogy a mezőgazdasági munkaadók az eddiginél súlyosabban meg ne terheltesse. Hasonló előterjesztéssel fordulnak a kormányhoz a többi érdekeltségi képviseltek is. Valószínű, hogy a törvényhozási munka során a legközelebbi időben e kérdés is aktuálissá lesz.

Az országos pénztár fürdőszereződései. E folyóirat 5. számában közöltük, hogy az országos pénztár igazgatósága a tagok gyógyfürdőn és szanatóriumban való elhelyezésének biztosítása céljából több fürdő- és gyógyintézettulajdonossal szerződést kötött. A szerződések életbeléptetéséhez az állami munkásbiztosítási hivatal jóváhagyása lett volna szükséges, az állami hivatal azonban nem vette azokat törvényszerű jóváhagyó tárgyalás alá és jóváhagyás nélkül küldte vissza az országos pénztárhoz, mert a T. 105. §. e) pontja értelmében a közgyűlés s nem az igazgatóság hivatott határozni az egyezségek tárgyában s véleménye szerint az országos pénztár 1909. évi közgyűlésének azon határozata, mely az igazgatóságot a szerződések megkötésére és életbeléptetésére felhatalmazza, a közgyűlésnek az egyes egyezségekre vonatkozó közvetlen határozatát nem pótolhatja.

Minthogy pedig a közgyűlés előzetes határozata az 1910. évre vonatkozólag már semmiképen sem volna kellő időben kikérhető, nem emel a hivatal kifogást az ellen, hogy az 1910. évre az országos pénztár *igazgatósága* gondoskodjék gyógyfürdőkkel és gyógyintézetekkel való ideiglenes megállapodások létesítéséről, melyek azután utólagos jóváhagyás végett a közgyűlés elé terjesztendők. Az 1910. évre kötendő ideiglenes megállapodásoknál azonban a hozzá már felterjesztett megállapodások tartalmát revideálandónak tartja. A központosítás ellen ugyan nem emel kifogást, de aggályai vannak a már megkötött s hozzá felterjesztett szerződésekkel járó pénzügyi terhek ellen s azon nézetének ad kifejezést, hogy a megkötött szerződésekkel járó összes fürdőügyi kiadások meghaladják azt az összeget, melyet az országos pénztár erre a célra fordíthat. Ezért szükségesnek tartja, hogy az egyes fürdőkben biztosítandó helyek száma leszállítsassék, esetleg kevesebb fürdőhellyel köttessék szerződés s lehetőleg elhagyandónak tartja a megállapodásokból azt a pontot, hogy az országos pénztár az egyezségeik kikötött taglétszám be nem töltött volta esetén minden egyes be nem töltött helyért és napért egy koronát megtérít.

Az országos pénztár az állami munkásbiztosítási hivatal leiratát igazgatósága elé terjesztette s az igazgatóság utasítására a már megkötött szerződések módosítása végett új tárgyalásokba bocsátkozott a fürdő- és gyógyintézettulajdonosokkal. A tárgyalások — egy eset kivételével — eredményre vezettek, az újabb megállapodások szerint a szerződésileg biztosított helyek száma leszállított s az igazgatóság meghatalmazása alapján módosított egyezségek már újból felterjesztettek az állami munkásbiztosítási hivatalhoz.

Wendlandt Erich. A német munkásbiztosításnak ügyét nagy veszteség érte. *Wendlandt Erich* f. év április hó 10-én meghalt. *Wendlandt* évek hosszú során át szerkesztője volt a »Volkstümliche Zeitschrift für praktische Arbeiterversicherung« című folyóiratnak és egyúttal igazgatója is volt a magdeburgi helyi pénztárnak. Vele a német betegbiztosításnak egyik legalaposabb ismerője távozott az élők sorából. És ez annál is fájdalmasabb, mivel éppen most, amikor a német munkásbiztosításnak újjáalakításáról van szó, igazán szükség van az olyan derék harcosra, aki fáradhatlan buzgalommal szállt sikra szóval és tettel a pénztáraknak és az ezeknél alkalmazottak jogaiért és érdekeiért.

A német munkásbiztosítási javaslat első olvasását három nap alatt, i. e. április hó 10-től kezdődőleg és április hó 20-ig bezárólag intézte el a birodalmi gyűlés. Egyetlen párt sem volt megelégedve a javaslattal. Még maguk a konzervatívok is igen sok kifogásolni valót találtak rajta. Nemcsak a szociáldemokraták, hanem a szabadelvű néppártiak, a lengyelek, a centrupártiak és a konzervatív párttöredékek is majdnem egyhangulag állást foglaltak az ellen, hogy a helyi pénztárak bürokrata intézményekké váljanak és az ellen, hogy a járulé-

kokat felerészben fizessék a munkások és munkaadók. A centrumpárt szónoka főképpen a pénztári alkalmaztatásnak egységes szabályozását követeli.

A birodalmi gyűlés ez alkalommal főképpen a betegség esetére való biztosításnak kérdésével foglalkozott és kevesebb súlyt helyezett a baleset- és rokkant-biztosításnak ügyére. Ez utóbbiakat, nemkülönben a hátramaradottak biztosításának ügyét is inkább csak érintve tárgyalta. A gyűlés a javaslat további megvitatását egy 28 tagú bizottságra bizta.

A németországi betegsegélyező pénztárak értekezlete. Folyó év április hó 3-án a németországi betegsegélyező pénztárak képviselői értekezletet tartottak, hogy állást foglaljanak a birodalmi biztosítási rendtartásban előterjesztett javaslatok ügyében.

Az értekezleten öt millió biztosított tagnak képviselőjében 48 pénztári szövetség képviselői jelentek meg. Az értekezlet igen hevesen tiltakozott az ellen, hogy a kormány egyfelől a legmesszebbmenő módon támogatta az ipartestületeknek ellenséges indulatú kivánságait, másfelől pedig a biztosított millióknak óhajait egyáltalán nem vette tekintetbe. A javaslatok nemcsak a pénztárak önkormányzatát sértik, hanem azokat egyenesen kiszolgáltatják a bürokráciának.

A biztosítottaknak, nemkülönben a munkáltatóknak képviselői egyhangúlag olyan határozati javaslatban állapodtak meg, amelynek értelmében az a bizottság, amelyet a betegsegélyező pénztáraknak V. kongresszusán választottak, minél sürgősebben kérvénnyel forduljon a birodalmi gyűléshez, hogy a nagygyűlésnek alapvető követelése megfelelő módon érvényesülhessenek. Ezt a kérvényt már be is adták.

A szegedi kerületi munkásbiztosító pénztár 1909. évről szóló jelentésében kezelési felesleg gyanánt 21.388 kor. 65 fillért mutat ki, amely összeg 14.483 kor. 37 fillérral kedvezőtlenebb az 1908. évi eredményénél. Az 1909. évben 236.579 koronás járulékbévitel mellett 164.191 korona, vagyis 69·40°/_o-a fordított segélyezésekre. Táppénz kiadás volt 65.762 korona, ami a járulékbévitel 27·7°/_o-nak felel meg.

A taglétszám átlag 12.412 volt. Ebből a legnagyobb rész az I–II. napibérsztyályokban kontingálódott. Az átlagos járulékuóta tehát nem volt több évi 19 koronánál.

Az 1910. évre 3.000 korona, az 1911. évre pedig 5.436 korona van felvéve a költségvetésben felesleg gyanánt.

A gyöngyösi kerületi munkásbiztosító pénztár által kiadott évi jelentés szerint a pénztár 9.940 kor. 21 fillérnyi felesleggel zárta le 1909. évi eredményszámát. A kedvező eredményt kétségessé teszi a kinnlevőségek magassága, ami 26.241 koronát képviselt, vagyis több mint 55°/_o-át az évi előírásnak.

A taglétszám átlag 2.496 volt. Segélyekre 25.154 koronát fordított a pénztár, ami a bevételnek 54·23°/_o-a. Táppénzre 9.297 koronát adtak ki, ami a járulékbévitelnek 20°/_o-a.

Az 1910. évi előirányzat 550 koronás, az 1911. évi pedig 500 koronás felesleggel szerepel az évi jelentésben.

A magyaróvári kerületi munkásbiztosító pénztár 1909. évi zárszámát 12.114 kor. 09 fillérnyi hiánnyal zárta le, a mit a pénztár a járulékok 7. napjára eső részének eltörlésére vezet vissza.

Az alig 3.500 tagot számláló pénztár mindössze 72.369 koronát kitevő járulékbévitelből volt kénytelen fedezni költségeit, amelyek között a segélyezési kiadás 44.459 koronával szerepel, ami a bevétel 61·43°/_o-át teszi. Táppénzre 23.231 koronát, a járulékbévitel 39°/_o-át fordították.

A munkaadói kinnlevőség alig 11°/_o-át teszi az évi járulékbévitelnek.

Az előirányzatban 1910-re 1.100 korona, 1911-re pedig 600 korona van beallítva felesleg gyanánt.

A verseczi kerületi munkásbiztosító pénztár közrebocsátott évi jelentése szerint az 1909. évre előirányzott 16.530 korona felesleg helyett 7.818 kor. 98 fillér hiány merült fel. Ennek oka, hogy a járulékok címén előirányzott 122.000 koronával szemben a tényleges jövedelem csak 108.106 kor. 71 fillért tett ki, tehát 13.893 kor. 29 fillérral volt kevesebb. Táppénzre 31.959 koronát, a járulékbévitelnek 29·5°/_o-át fordították.

A taglétszám átlagban csak 5.602 volt.

A munkaadói kinnlevőség a járulékelőírás egyharmadát tette ki.

A költségelőirányzat szerint a pénztár mindezek dacára az 1909. évben 16.530 korona, 1911. évben pedig 6.498 koronányi felesleget remél elérni.

A gyulai kerületi munkásbiztosító pénztár közrebocsátott évi jelentése 19.495 kor. 33 fillérnyi hiányról számol be, aminek okát kedvezőtlen egészségügyi viszonyokban keresi. A typhus és egyéb ragályos betegségek a pénztár anyagi erőforrását erősen igénybe vették, amennyiben 137.477 korona járulékből 126.928 (92.32%) koronát kellett segélyezési célokra fordítani. Ebből táppénzre 37.213 korona, a bevétel 27%-a esik.

Az 1909. évi segélyezési kiadások 35.037 koronával szárnyalták túl az előző évit.

A taglétszám az 1909. évben 10.084 volt átlagban. Ebből a legtöbb az I-ső napibér-osztályhoz tartozott. Az egy-egy tagra eső járulék nem tett ki többet 13 koronánál.

Az előirányzat mégis az 1910. évre 8.249 koronát, az 1911. évre pedig 16.920 koronát tüntet fel várható felesleg gyanánt.

A Schlick-féle vasöntöde és gépgyár r.-t. budapesti vasöntödéje és gépgyára vállalati betegsegélyző pénztárának 1909. évről szóló jelentése 3.566 kor. 37 fillérnyi feleslegről számol be. A pénztár 48.049 koronás járulékjövedelméből 33.965 koronát fordított segélyezésekre, ami 71%-nak felel meg. Ebben a táppénzköltségekre 46.5% esik.

Ezen felül az előző években megtakarított 3.207 koronából 7 tagnak összesen 717 koronányi 20 héten túli külön segélyt folyósított a pénztár.

Az 1910. és 1911. évekre a pénztár 1.000 korona felesleget irányzott elő.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

Az ipari munkások táplálkozásáról.

A szociális egészségügy egyik ága sem mondható oly elhanyagoltnak, mint a nagy tömegek, különösen az ipari munkások táplálkozási viszonyai. Az ipari munkások tömörülése a nagy városokban vagy legalább nagy ipari gócpontokban, az agrárérdekek egyoldalú támogatása és oltalma folytán mindjobban növekedő drágasága az élelmiszereknek kényes kérdésnek minősítették a néptáplálkozást és a tudományos körök és maguk a munkásszervezetek is csak aránylag rövid idő óta foglalkoznak ezzel úgy a népegészség mint munkaképesség tekintetében egyaránt fontos kérdéssel. De ezen, bár csak rövid keletű érdeklődés már is némi eredményre vezetett. Ezen irányban a gyermekvédelem vezet, hiszen az éhező iskolás gyermekek táplálkozása rendszerint a szociális gondozásnak első és főkérdését képezi. Ide sorozandók továbbá a mindjobban szaporodó főző- és háztartási iskolák, továbbá az alkoholfogyasztás leszállítására vonatkozó törekvések és egyes szociálisan érző ipari munkaadók abbéli intézkedései, hogy munkásaiknak saját üzemükben olcsó és kifogástalan frissítőket, első sorban tejet, esetleg teát, levest, gyümölcszörpeket stb. rendelkezésre bocsátanak.

Érdekes és új világításban mutatja be ezt a kérdést a porosz ipariparfelügyelők 1909. évi jelentése. Az iparfelügyelők kutatásai oda irányultak, vajjon az ipari munkások munkaképessége befolyásoltatik-e és mennyiben azáltal, hogy ha kielégítő és megfelelő reggeli elfogyasztása után fognak a munkához. Kutatásaik sok nehézséggel jártak, mert igen sok a tekintetbe veendő mellékkörülmény, azonkívül a munkások nagy része nagyon rezervált volt az adatok bemondásánál, de mindenesetre igazolta a felvetett kérdés nagy horderejét.

A jelentés szerint a munkások nagy része az első reggelit otthon fogyasztja el, mi a munkásra nézve mindenképpen előnyös. Ez hiányzik ott, hol az üzem nagyon korán kezdődik és a munkásság messze lakik az üzem helyétől; a munkás reggeli nélkül kénytelen hazulról távozni és ezen esetekben a munkaadók kötelessége volna, hogy legalább a tea- vagy kávékészítéshez szükséges meleg vizről gondoskodjanak. De az otthon fogyasztott reggeli is a legtöbb esetben hiányos, rendszerint csak kávé kenyérrel, mert a munkásság a fősúlyt az úgynevezett második reggelire helyezi, melyet két órai munka után szokott elfogyasztani. Itt már a mun-

kás családi viszonyai nagy szerepet játszanak. A nagyobb bérű munkások feleségei leánykorukban főbnyire háztartási munkások voltak, rendszerint értenek a főzéshez és ellátják férjeiket racionális és izletes eledellel, míg a tanulatlan és első sorban a nőtlen munkások a korcsmára szorulnak. És ez munkaképességükre nagy befolyással van. Ebben a tekintetben a munkaadók ismét sokat tehetnének, amennyiben nagyobb üzemeknél saját kantinek létesítése által olcsó és kielégítő második reggeliről gondoskodhatnának.

A jelentés szerint igen örövendetesen terjed úgy munkásoknál, mint munkaadóknál az érzék az alkoholizmus leküzdése iránt. Az, hogy a munkások a munka megkezdése előtt reggel pálinkát vagy más szeszes italt fogyasztanak, a jelentés szerint Németországban már csak kivételesen, egyes helyeken fordul elő. A munkaadók jól felfogott saját érdekükben mindjobban gondoskodnak alkoholmentes italokról munkásaik számára és támogatja ezt a munkásság által rendezett különféle pálinka- és sörbojokott. (A borfogyasztás a német munkásságnál egyáltalában nem számottevő.) De rendkívüli fontosságú, hogy a jelentés szerint különösen a nagyobb üzemeknél *a jó ivóvízzel való ellátás majdnem mindenütt kifogástalan.*

Világos, hogy az ipari munkások nagy tömegének táplálkozása nagy fontossággal bír úgy a munkások egészségére és munkaképességére, mint utódaik minőségére. A táplálkozás módja pedig szoros összefüggésben van első sorban a munkás anyagi helyzetével, de nemkülönben háztartásának rendezettségével. Ez irányban nem lehet eléggé hangoztatni a főző- és háztartási iskoláknak szükségességét munkásleányok számára, továbbá a munkaadók fent jelzett kötelelességeit. A kereskedelmi kormány ezen viszonyok figyelembevételével igen nagy szolgálatot tenne a munkásegészségügynek.

Orvosi vizsgálat a házasságkötés előtt. Mint e lapok hasábjain már röviden jeleztük, a német »Reichstag«-hoz kérvényt nyújtottak be az iránt, hogy foglalkozzék a kérdéssel, hogy az eugenetika szempontjából nem volna-e kívánatos a házasulandókat oly orvosi bizonyítvány benyújtására kötelezni, mely szerint a szándékozott házasságkötés tekintetében orvosi tanácsot vettek igénybe. A kérvényt Breitfeld Arthur, ranisi (Thüringia) gyógyszerész nyújtotta be a következő indokolással:

... Betegségeknek, testi és lelki hibáknak egész sorát ismerjük, melyeket tapasztalat szerint az utódok öröklők, például általános gyengeség, vérszegénység, tuberkulózis, syphilis, ideg- és elmebajok. Ha ezen terhelt gyermekek nem halnak el korán, akkor szüntelen kútforrások a gondoknak és költségeknek úgy a szülők, mint a községek számára. Ha ezek később házasságot kötnek, akkor a szomorújáték újból kezdődik. A régi Spártában a gyenge és nyomorék gyermekeket megölték, a legújabb időben pedig indítványozták, hogy az ilyen embereket tiltsák el a házasságkötéstől. Ilyen kényszerrendszabály azonban ellenkezik az emberi méltósággal és az egyéni szabadság elveivel. Ezért az indítványozó csak azt kívánja, hogy a házasulandók felvilágosítandók jelenlegi és a mennyiben ez lehetséges, jövőbeli egészségi állapotukról, anélkül, hogy szabad elhatározásuk bármiképp is korlátozhatnák.

Ezen felvilágosítást jelenleg csak nagyon kevesen keresik, sőt sokan határozottan kerülnek. A legtöbb embernek a házasságra elegendő az, hogy elérték a szokásos kort és elegendő a jövedelmük. Ez nem méltó előrehaladott kulturánkhhoz! Fejlesztünk kell az erkölcsi, gazdasági és nemzeti lelkiismeretet! *Öntudatára kell hozni a népnek, hogy a valódi házasság leglényegesebb követelménye a házasfelek egészsége!*

A kérvényező foglalkozik még az esetleges ellenvetésekkel és végül megemlíti, hogy talán több lenne a törvénytelen gyermek és valamivel nagyobb a prostitúció, de ezt alárendelt jelentőségűnek tartja az elérhető nagy előnyökkel szemben. (Véleményünk szerint a szerző eltolta az ügy súlypontját. Nem a házasságkötés a fontos, hanem a gyermeknemzés. Vajjon a gyermek törvényes vagy törvénytelen, az nem alterálhatja az eugenetikát. Szerk.) A szerző még hangoztatja az úgynevezett »Ledigenheime« (otthon nőtlen férfiak vagy hajadonok részére) alapításának szükségét és a következő szavakkal végzi különben végig érdekes és rokonszenves fejtegetéseit:

»Több egészség, kevesebb gond, több néperő, kevesebb népteher, több céltudatos emberiség, több boldogság.«

Nyomorékok és nyomorékgondozás Németországban. Németországban hivatalos kimutatás szerint összesen van 75.183 ifjúkori nyomorék. Orvosi vélemény alapján ezek közül menhelyi elhelyezés, gondozás és nevelésre szorult 42.249. Menhelybe való felvételét önként kérte 9.388. A németországi gyermeknyomorékgondozókban (Bajorország, Baden és Hessen kivételével) összesen 3.125 ágy volt 1908-ban.

Hogy 42.000 gondozásra szorult nyomorék közül csupán 9.000 kérte önként menhelyi felvételét, annak oka a nagyközönségnek előítéletére vihető vissza, amennyiben igen sok szülő nem akarja gyermekét nyomorékká minősíttetni. Ugyancsak e miatt, t. i. a szülők féltékenysége, tudatlansága miatt nem felel meg a bevallott és bejelentett gyermeknyomorékok száma a valóban meglévő nyomorékok számának és kevesebb az összeirtak száma, mint amennyi tényleg van.

A nyomorékok statisztikájának többi adataiból, mint felette érdekesek, megemlíthetők még, hogy különösen Szászországban, valamint Reusz hercegségben kedvezőtlen az arányszám nyomorékok és egészségesek között. Nagy a gyanú, hogy a túlfeszített ipari tevékenység okozója ezen tartományokban az aránytalan nagyszámú ifjúkori nyomorékoknak. A gyermeknyomorékok közül 52% fiú és 48% leány. A leggyakoribb nyomorékbetegségek: hüdések (16·4%), tüdőgümőkór (15%), scoliosis, főleg a gerincoszlop elgörbülése (12·2%), angolkór [rhachitis] (9·5%). A végtagok elnyomorodásán kívül egyéb súlyos betegségben még 6.556 nyomorék szenvedett; epilepsiás és epileptiform görcsökben szenvedett 3.706, siketnéma 344, vak 226, míg a maradék egyéb belső betegségben szenvedett. 6.481 (8·5%) nyomorék gyengeelméjű és hülye (idiot) volt. 1.000 nyomorék közül 914-et a szülők tartottak fenn, 15·6%-ot rokonok, 11·9%-ot idegen egyének, míg 58·5%-át szegényalap vagy jótékonyági egyletek gondozták. De még azok közt is, kik még nem szorultak egészen a szegényalaptól való eltartásra, igen nagy a gazdasági nyomor és szegénység, mit azonban statisztikailag megállapítani nem lehetett.

Ezen statisztikából kitűnik, hogy a nagyfokú nyomoréknyomor enyhítésére mily elenyésző kevés intézkedés történt. Mindenesetre nagy előny, hogy eme kérdés megvitatása felköltötte a nagy közönség érdeklődését a gyermeknyomorékok gondozása iránt és már a legkisebb faluban is tudja a nép, hogy a nyomorékokat ne engedjék át sorsuknak, mert orthopädia és más gyógymóddal sok esetben gyógyítható, az esetek nagyobb részében legalább nagy mértékben javítható e szerencsétlenek állapota.

A nagy közönség ezen érdeklődése és részvéte megnyilvánult csakhamar, amennyiben 1908-ban 8 új nyomorékmenhely létesített és további alapítványok helyeztek kilátásba. Bajorországban, hol a nyomorékgondozást az állam magáévá tette, két milliót engedélyezett az országgyűlés egy új gyermek nyomorékmenhely létesítésére; Szászország a már meglévő ilyenmű menhelyeknek, magánintézeteknek államsegélyt engedélyezett; hasonló intézkedés remélhető több más német állam részéről is. Közérdekű dolog, hogy az eddignél jóval több történjék a gyermeknyomorékok gondozása érdekében, mert ha az állam a nyomorékokat keresetképesé teszi, úgy önönmagát mentesíti a későbbi és állandó folytonos segélyezés kötelezettsége alól. A nyomorékok körülbelül 93%-a tehető keresetképesé részben vagy teljesen bizonyos megfelelő kezelés mellett.

Munkáslakásügy Angliában. Az új angol kisajátítási törvény (Housing and town planning act) fontos intézkedéseket tartalmaz a munkások lakásviszonyainak javítására. Megengedi ugyanis ez a törvény bármely terület kisajátítását, ha ez a munkásosztály részére lakóházak építéséhez szükséges. A kisajátítást a belügyminiszterium jóváhagyásával a helyi közigazgatási hatóság mondja ki, de a grófság tanácsa vagy négy állandó lakos is indítványozhatja a belügyminiszteriumnál, hogy tartson vizsgálatot, vajjon a munkásosztály elhelyezésére további építkezések szükségesek-e és ha igen, vajjon az kisajátítás nélkül eszközölhető-e. A belügyminiszterium megfelelő esetben a terület kisajátítását és az építkezésnek záros határidőben való befejezését a helyi közigazgatási hatóságnak meghagyja.

Ugyanez a törvény Londonban 40 fontot, más helyeken 16—26 fontot meg nem haladó lakbér fejében bérbe adott lakásoknál érvénytelennek mondja ki az oly megállapodást, hogy a bérlő a lakást úgy veszi át, a hogy van: ellenben feltétlenül kötelezi a törvény a bérbeadót, hogy a lakást minden tekintetben emberi lakóhelynek megfelelő és kellően szellőztethető állapotban adja át. A hatóság az ennek meg nem felelő lakás karbahoatalára legfeljebb 21 napi záros határidőt tűz ki, melynek sikertelen eltelté után az épületet bezárathatja; ha pedig három hó eltelik, anélkül, hogy a tulajdonos minden megfelelő lépést megtett volna az

iránt, hogy a bezárt épületet lakhatóvá tegye vagy ha az épület a környék és a szomszédok egészségét veszélyezteti, az épület lerombolását rendeli el; a határozat ellen a belügyminiszterhez lehet fölebbezni.

A IX. nemzetközi lakásügyi kongresszus, mint már közöltük, f. hó 30-án kezdődik Bécsben. A kongresszus állandó bizottsága azzal a megkereséssel fordult Budapest székesfőváros polgármesteréhez, hogy magyarországi bizottság szervezése iránt intézkedjék. A polgármester a kívánságnak eleget tett és a bizottságot összehívta. A bizottság kimondta, hogy a kongresszuson résztvesz és megalakítja a lakásügyi magyar egyesületet. Dr. Ferenczi Imre előterjesztette a kongresszus elé terjesztendő jelentést.

Ipari betegségek klinikáját nyitották meg folyó év március havában Milanóban. Célja az ipari és egyáltalában a hivatásból folyó betegségek tanulmányozása és ily irányú orvosi továbbképző tanfolyamok létesítése. Az intézet laboratóriummal és minden klinikai segédeszközzel kellően fel van szerelve és 96 ágy felett rendelkezik. Maga Milanó városa viselte az építés költségeit, míg a tudományos berendezést a milanói takarékpénztár fizette és a szövőiparosok 24 ágyalapítványt tettek. Az orvosi továbbképző tanfolyam-díjai képezik az intézet jövedelmét, a betegek ápolása önköltségen történik. Az intézettel kapcsolatban áll egy ingyenes rendelő intézet, melyben a munkások felvilágosítást nyernek arra nézve, vajjon szervezetük az általuk választott hivatásnak megfelelő és hogy milyen legyen életmódjuk, hogy a hivatásukból folyó esetleges ipari megbetegedést kikerüljék. A munkásokat rendszeresen megvizsgálják, hogy az ipari megbetegedés kezdetét elég korán megállapíthassák. Erről az intézet orvosi bizonyítványokat állít ki.

Nyilvános fogklinikák létesítése Nagy-Britanniában. A brit fogorvosi társaság 4 millió márka nagyságú alapítványt kapott, melyet nyilvános fogklinikák létesítésére fog felhasználni, amelyekben az összes fogorvosi munkálatok igen olcsó árakon fognak a közönség rendelkezésére állni. A jó fogorvosok Nagy-Britanniában oly drágák, hogy a nép széles rétegei vagy nem kezelteik fogaikat, vagy pedig kuruzslók kezébe kerülnek. A fogorvosi társaság az alapítvány jövedelmét arra is fogja felhasználni, hogy a népet a fogak egészségének jelentőségéről felvilágosítsák.

Az alkohol szerepe a munkások háztartásában kitűnik a németországi statisztikai hivatal által bizonyos korlátolt számú munkás-, hivatalnok- és tanítócsaládoknál eszközölt vizsgálatokból. 15 munkáscsaládnak évi összkiadása 1.789·35 márka volt, melyből alkoholra jutott 86·30 márka = 4·8%; 50 hivatalnokcsalád évi kiadása 2.850·89 márka, 71·44 márka = 2·5% alkoholkiadással. A munkáscsaládoknál nemcsak relatív, hanem abszolút több az alkoholkadás. Az alkohol és tápszerek közti viszony a munkásoknál 8·02%-ot, a hivatalnokoknál 3·12%-ot tett ki. Egyéb számítások mutatják, hogy a német munkás több alkoholt fogyaszt, mint az amerikai munkás.

Leány- és gyermekkereskedés Oroszországban. Oroszországban óriási a prostituált gyermekek száma. A szt.-pétervári Magdolna-leánymenházba két leányt hoztak, akik közül az egyik 9 éves volt és havonként 60 rubelt, míg a másik 11 éves leány havonta 90 rubelt keresett titkos kéjelgéssel. Hivatalosan megállapították, hogy a kiskorúakkal való kereskedés fokozatosan gyarapodik. Szülők, különleges kerítők, sőt nem ritkán a gyermekek játszótársai adják el a szerencsétlen gyermekeket. Az 1908. évben 7 kiskorú gyermeket adtak át a szentpétervári Magdolna-menhelynek, kiket hasonlókorú barátnők adtak el, ezekhez 6 gyermek csatlakozott, melyet tulajdon szülei adtak el kéjenceknek. A menhely bizottságnak sikerült 8 gyermeket kiragadni a szülei kézből, akik gyermekeiket kényszeríteni akarták a prostitúcióra; további 8 kiskorú leányt elvettek a szülőtől, mivel ez utóbbiak eladásra szánták őket. Ezek között volt egy 7 éves gyermek, melynek valamivel idősebb nővérkéjét tulajdon saját atyja adott el pálinkáért. A menhely évi kimutatásában feltüntetett 176 ápolat leány közül 3 leány állami tisztviselő, 3 leány ősi nemesi családból, 26 a középosztályból és 145 földműves családból származott. Az ápolat között 20 volt bujakóros, közöttük egy 13 éves kis leány. A Magdolna-menhely egyik osztálya a kerítők és leánykereskedők üldözésével foglalkozik.

A prostitúció Szent-Péterváron. Az »irgalmasrendiek« főtitkára Sacharoff legutóbb Szent-Péterváron a szentpétervári prostitúcióról és az ellene való küzdelemről tartott előadást. Sacharoff kimutatta, hogy míg röviddel ezelőttig

csupán a 21-ik életkorú asszonyok lehettek hivatalosan prostituáltak, jelenleg a korhatár már a 18, sőt néhány esetben a 16-ik életévre szállt le. 1909. évi január hó elsején orvosrendőri ellenőrzés alatt állott 3.240 prostituált. Ijesztő a megbetegedettek száma. Az újonnan felvett 214 prostituált közül 111 volt bujakóros. A prostituáltak között ősi nemesi családból valók, hivatalnok-, kereskedő-, polgári és földművescsaládból származók voltak. A prostituáltak legnagyobb része csupán elemi iskolákat végzett, de akad köztük a gimnáziumot vagy más középiskolát végzett is. Legnagyobb része a prostituáltaknak a 14 és 18-ik életév között bukott el. 400 nyilvántartott prostituált közül 57, állításuk szerint, nemi erőszakot szenvedett, 205-en önként (azaz anyagi szükségből) mentek a prostitúcióhoz, 42 nyíltan bevallotta, hogy külső szükség nélkül adta el magát. De a nyilvántartott (reglementált) prostitúciónál sokkal nagyobb SzentPéterváron, valamint általában a nagyobb városokban a titkos prostitúció. Ezek számát Szent-Péterváron 20—30.000-re becsülik. Az 1908-ik évben az »irgalmassok házában« felvett 250 prostituált közül csupán 40 volt nyilvántartva.

MUNKÁSVÉDELEM.

Száz pesti szabótanonc.

Egy lelkes fővárosi pedagógus közvetítésével és segítségével szerezhettem adatokat száz pesti szabótanoncra. Az iskolába nem járó, nem szerződött tanoncokra vonatkozó adatok is személyes szemlélet eredményei. A száz tanonc közül 81 kisiparosnál van alkalmazva; 12 éven aluli korban 9 volt, 17 évnél idősebb 3. Gümőkórban szenved 8, skrofulozisban szenved egy, a vérkeringési rendszer betegségeiben 23, az emésztési rendszer betegségeiben 6. A betegek közül szembajban is szenved öt, az egyébként egészségesek közül keftő szembeteg; bőrbajban három szenved. Mind a három rühben. Egy tanonc ágybavizelésben szenved.

78 tanonc teljes ellátásra van a mesternél. Mind a 78 az ipari munkán kívül háztartási munkára is alkalmaztatik: tisztogatási munkák, gyermekdajkálás, bevásárlás, tehercipelés.

Rendes fa- vagy vaságyban, egymaga egy ágyban aludt 36. Rendes ágyban, de másodmagával 10, harmadmagával 3. A földön, műhelyben vagy a konyhában esténként hevenyészve megvetett fekhelyen egyedül feküdt 14, a többi 15 ilyen fekhelyen feküdt többedmagával. Egy tanonc (14 éves) egy nagy faláda tetején aludt. Ágyneműje a munkában levő ruha volt. Egy paplant kapott csak takaródzásra.

Kielégítőnek mondható a táplálkozás 46 esetben (három étkezés napjában, minőség és mennyiség kielégítő), három tanonc valósággal éhezett, mind a három esetben a munkaadó kisiparos családja is éhezett, egy esetben a munkaadó alkoholista volt. A többi 29 esetben a táplálkozás vagy minőség, vagy mennyiség tekintetében hiányos.

Testi fenytékekben részesült az utolsó hét nap folyamán 60 tanonc, 18 esetben csak a segédek részéről, átlag 9—10 órát dolgozott naponta 31, 10—11 órát 18, 11—12 órát 38, 12—13 órát 5, 13—14 órát 5, többet mint 14 órát 3. Az 1900. évi népszámlálás statisztikája szerint 3.610 szabótanonc közül, 1.140 dolgozott napi 9 órát, 1.349 napi 11—12 órát, 194 napi 13—14 órát és 33 tovább dolgozott 14 óránál. *Ezek hivatalos adatok.*

Száz esetből általános következtetéseket nem lehet levonni. De igenis be lehet számolni bizonyos impressziókról és ezek elég lehangelők. A szabókisiparos itt a nagyvárosban sok esetben maga is inkább bér munkás, ki otthonmunkát végez a nagyipar számára. Az igen gyakran proletár sorsban élő kismester rendszeren vidékről, gyakran a földműves osztályból kap tanoncot. A gyermek itt rendszeren 5 órakor reggel kél, este 10-ig dolgozik a házi munkán kívül egyhangú és egyforma ipari bér munkát végez, a »szezón« idején akárhányszor késő éjszakáig 11—12 óráig dolgozva.

Még az is, aki egyáltalában nem szentimentális, borzalommalkell, hogy gondoljon ezeknek a gyermekeknek a sorsára. És ha tudományos elfogultatlanságra törekedve, gondosan akarjuk is kerülni az osztályharcok szo-

kott frazeológiáját, mégis megdöbbenve kell megállapítanunk, hogy ez a rendszer csak mint, gyermekmunka kizsákmányolása jelölhető meg.

A nagy küzdelemnek, mely a tőkés termelési rendszer társadalmában a kisipar elproletárosodásához vezetett, ezek a gyermekek a legszánandóbb áldozatai. Főbűnös a társadalom, az állam, melynek szociális törvényhozása, bár fogyatékos, de mégis módot adna ily visszaélések megszüntetésére, de melynek közigazgatása még százszor fogyatékosabb, mint szociális törvényhozása.

Az iparfőfelügyelőség évi jelentésében már állandó kitétel lett, hogy személyzetének elégtelensége miatt a kerületi iparfelügyelők éjjeli vizsgálatokat nem végezhetnek. Az éjjeli munka, az álmos tanoncnak részint kizsákkal határos erőszak, részint mesterséges izgatószerrek, alkohol, tea, kávé, cigaretta segítségével való ébrentartása, így válik lehetségessé itt Budapesten is.

A legszánalmasabb az a gyermek-tanonc, ki még 12 éves sincs. Be nincs jelentve az ipartestületnél, iskolába nem jár. Dolgozik néha 2 évig is, a betegsegélyző pénztárba sincs bejelentve. »Egy vidéki ismerős gyermeke, szivességből tartom, amíg be lehet majd tanoncnak jelenteni« — ez a sztereotip válasz, ha a »mestert« megkérdezzük, mifajta munkás az a vézna, ványadt gyerek, ki ott görnyed a műhelyben a munka felett.

Az ilyen kizsákmányolt tanoncból sohasem lesz jó munkás, minden nagy lármával rendezett »tanonckiállítás« dacára mindig silányabb lesz a munkásanyag a magyar szabóiparban. Még csak néhány régi fajta mester tanítja igazán tanoncait, büszke arra, hogy az ő keze alól jó munkások kerülnek ki, ezek kivételek. Bizonyítom ezt a férfi szabó-mesterek ipartestületének 1910. évi február hó 28-án tartott közgyűléséről felvett jegyzőkönyvvel, melynek 9-ik oldalán olvassuk: »Az a szomorú tapasztalat, hogy iparunk fejlődésének oka a szakképzett munkások hiánya« — és később: »évekkel ezelőtt iparunkban voltak a leghiresebb és legképzettebb szakmunkások, ma már elenyésző számban vannak azok is, akiket esetleg jó munkásoknak lehet minősíteni«. Az elmondottak után sok gondolni valót ad az, amit ugyanennek a jelentésnek 7. oldalán olvasunk: »minthogy a tanoncokat az eddigi kölcsönös bizalmon nyugvó szerződéssel »féken tartani már alig lehet«, ajánljuk a szerződés megkötése előtt, akkor, midőn a szülővel értekeznek, kikötni azt, hogy ha a tanonc hibájából történik a szerződés megszüntetése, egy meghatározott összeg fizetésére kötelezze magát a szülő.« Mintha az én adataim, de még a hivatalos adatok is szomorú hátteret szolgáltatnának eme kijelentésekhez. H.

Új munkásvédelmi törvény Ausztriában. A legelső munkásvédelmi törvény Ausztriában, amelyet az általános választói jog alapján alakult parlament elfogadott, tudniillik a kereskedelmi és rokontermészetű üzemekben való munkaidőre és üzletzárásra vonatkozó törvény, a legutóbbi napokban életbelépett. Ettől kezdve az élelmiszerkereskedők 9 órakor, az összes többi üzletemberek 8 órakor kötelesek üzletüket zárni. A 8 órai zárás nemcsak a tulajdonképpeni kereskedelmi üzletekre, hanem az ipari üzletekre is vonatkozik, így tehát kötelező szabó-, cipész- stb. üzletekre is. Reggeli 5 óra előtt üzletet nyitni nem szabad. A 8 órai zárást a gyakorlat tényleg már meghaladta, mert valóságban igen sok kereskedő már a 7 órai zárást vezette be, amit egyébként az új törvény értelmében a helytartó általánosságban el is rendelhet. A dohánytőzsdék nem esnek az új törvény hatálya alá.

A törvény közvetve a maximális munkaidő megállapítását is magában foglalja, amennyiben elrendeli, hogy a napi munkaidő után legalább 11 órai, megszakítás nélküli pihenést kell engedni. Ez alól a szabály alól a törvény csak a szállítóüzletek kocsisait veszi ki, akiknek pihenési ideje csak 10 óra. Az előbbi szabály alkalmazásából következő 13, illetőleg 14 órai maximális munkaidőbe számítandó másfél órai ebédszünet. Ez a szünet azonban egy órára szállítható le, ha a délutáni munkaidő nem tesz ki többet 4 óránál, ugyszintén akkor is, ha az alkalmazottak az üzletben végzik ebédjüket.

Az üzlettulajdonosok a maximális munkaidőt és a zárási órát betartani nem kötelesek leltározáskor, költözködéskor és az üzlet berendezése alkalmával, továbbá vásárok látogatásánál és az árúk megromlásának megakadályozását célzó, valamint egyéb szükségben végzett munkák idején. Mindezekben az esetekben azonban jelentést kell tenni az iparhatósághoz. Ezen kívül évenként 30 napon, amely napokat az elsőfokú iparhatóság jelöl ki, a munkaidő meghosszabbítható.

A rendes munkaidőn túl munkában töltött órákat, mint úgynevezett »túlórázást« a kereskedelmi és kézműiparban is meg kell téríteni, amint ez eddig is az ipari munkásoknál megtörtént.

A fürdőhelyek, a fürdőidény tartama alatt, külön szabályok alatt állnak.

Említendő még, hogy a törvény az alkalmazottak részére üdülőhelyek biztosítását rendeli, amelyeken ezek pihenhetnek, amikor nem kell állva foglalkozniuk.

Munkások bevonása az iparfelügyeletbe Szászországban. A kormány képviselője a szász II. kamrában kijelentette, hogy kész felvenni a jövő költségvetésbe egy összeget arra a célra, hogy a munkások is bevonhatók legyenek az iparfelügyeletbe. Minden iparfelügyelőséghez 1–2 munkás osztatnék be, kik mint ellenőrző közegek vennének részt a felügyeletben oly módon, mint azt Szászországban eddig is a női iparfelügyelők tették.

A munkások bevonása az iparfelügyeletbe, mely már a porosz bányászatban is keresztül vitetett, határozottan tanúságot tesz a német uralkodó osztályok éleslátásáról.

A felelősség egy részét áthárítják a munkás felügyelőre, anélkül hogy az alapján véve sok vizet zavarhatna az iparfelügyelet mai szervezete mellett. Az iparfelügyelet intézményének gyökeres reformja nélkül sem Szászországban sem nálunk, sem bárhol másutt nem lesz lehetséges azt igazán hasznos és mélyreható intézménnyé tenni.

A vállalkozók állásfoglalása az otthonmunkások védelme ellen. Az iparosok szövetsége április hó 5-re Berlinbe hívta egybe a vállalkozók értekezletét azon célból, hogy az értekezlet állást foglaljon az otthonmunkások védelmére szolgáló törvénytervezet ügyében. Nemcsak Szászországból, Thuringiából és Sziléziából, hanem az egész birodalomból mindenhol, ahol az otthonmunka el van terjedve, nagy számmal jelentek meg a vállalkozók.

Az értekezlet egyebek között igen határozottan tiltakozott az ellen, hogy a munkaadók bérjegyzékeket, vagy bértáblázatokat készítsenek és hogy az otthonmunkások névsorát átszolgáltassák a hatóságnak. A minimális munkabér megállapításáról pedig hallani sem akarnak.

Az angol »Trade Unions« tagszáma 1908-ban. 1908. végén a miniszterium 1.165 Trade Unionst számlált. Tagjaik száma 2,376.248 volt. 1907-tel szemben a tagszám 1,4%-kal fogyott, de 1906-tal szemben 12,3%-kal emelkedett a taglétszám. Az építőiparban volt a tagszám fogyása 1908-ban a legfeltűnőbb, a bányá- és szövőiparban emelkedés volt észlelhető. A szakszervezetek női tagjainak száma 202.556-ról 205.732-re ment fel az 1908-ik évben.

A 100 legnagyobb szervezetnek, az összes tagok 60%-ával, 1,432.649 taggal, jövedelme 1908-ban 2,733.715 font sterling volt, fejenként kb. 49 korona, a kiadás 3,201.187 font sterling volt, a fenmaradó tiszta vagyon 5,170.193. Az év erősen deficites volt, a gazdasági krízis folytán a munkanélküliek és bérharcban állók száma nagyobb volt.

A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének német osztálya 1910. évi április 15-én Berlinben tartott ülést, amelyen Berlepsch báró miniszter is részt vett. Az elnök beszámolt az egyesület működéséről a lefolyt évben. Véleményt adott az egyesület az ipari mérgekről vezetett lista tartalmáról, a himzőiparban betartandó munkaidőről, az iparfelügyelet fejlesztéséről és a 8 órás munkanapról a bányászatban. A Luganóban 1910. szeptemberében tartandó értekezleten a német csoport a következő indítványokat terjeszti elő: Ifjú munkások éjjeli munkájának eltiltása; ifjúmunkások és nők számára a maximális munkaidő törvényes szabályozása, a gyári himzőiparban a munkaidő szabályozása; az ólomtartalmú festékek eltiltása a szobafestőiparban és az ily festékek mérges voltának megjelölése a csomagoláson. Tapasztaljuk, hogy ez a nemzetközi egyesülés meglehetősen széjjeltagolt, nem egyöntetű munkát végez. Pedig egy ilyen szervezetnek éppen az volna a célja, hogy bizonyos fontos munkásvédelmi kérdések megoldásához szükséges tudományos anyagot könnyen és minden kulturállamban egyszerűre lehessen beszerezni.

Háziipari kongresszus Oroszországban. Milyen közel van hozzánk Oroszország és aránylag mégis mily gyér tudásunk van ez óriási birodalom szociális életéről! Tendenciózus ujsághireknél egyebet alig olvashatunk Oroszországról, melynek szociális tagozottsága pedig sok szempontból érdekes adatokat szolgáltat a kutató és a gyakorlati szociológia számára.

Már ezért is figyelemreméltó az a sok adat, mely a Szentpéterváron ez év elején megtartott háziipari kongresszus tárgyalásain felmerült. Kitűnt, hogy az orosz otthonmunkás, a »kustár« helyzete hasonló a nyugateurópai otthonmunkás helyzetéhez. Csakhogy még valamivel nyomorultabb. Tekintetbe veendő az a körülmény, hogy az orosz lakosságnak egy sokkal nagyobb százaléka foglalkozik otthonmunkával, mint más országok lakossága. A gyár konkurenciája és a közvetítő kereskedelem sarcza ő reá is oly súlylyal nehezedik, hogy alig képes annyit megkeresni, amennyi élte fentartásához szükséges. Sok háziipart teljesen tönkretett a gyáripar, más háziiparágak, mint amilyenek a fafaragás, a himzés még virágzanak és életképesek. Itt csak a technikát kell fejleszteni, a háziipart üzök művészi érzékét kell fejleszteni, az eladást szabályozni, hogy a haszon magának a munkásnak maradjon a zsebében és ne a közvetítő kereskedelemnek jusson. Ebben a tekintetben a közigazgatás helyi szerveinek, a zemsztvóknak vannak érdemeik. A permi kormányzóság zemsztvója szövetkezeteket alapított, melyek a háziipar termékeit messzi piacokon, Szibériában is értékesítik. A szövetkezetek hitelszükségeit egy háziipari bank elégíti ki. A permi kormányzóság szövetkezeteinek tagszáma 75.000-nél nagyobb és az utolsó évben 3¹/₂ millió rubel kölcsönt adtak ki. A háziipari bank maga évi 400.000 rubelt forgalmaz. A permi zemsztvo azonkívül 9 mintaműhelyt nyitott.

A moszkvai zemsztvo Moszkván alapított nagy üzletet a háziipar termékeinek árusítására. A mintaműhelyek és művészek közreműködése folytán ma már iparművészeti értékkel bíró, stílusos cikkek készülnek a háziiparban. Az eladás szervezése által a közvetítő kereskedelem kiküszöböltetett. E mozgalom nemzetgazdasági jelentősége nyilvánvaló, ha elgondoljuk, hogy a moszkvai kormányzóság felnőtt földműves lakosságának 94⁰/₀-a mellékfoglalkozásként háziipart üz. A haladás szembeütő. A moszkvai muzeum kicsinybeni eladása 1885-ben 13.000 rubelt tett ki, 1906-ban már 90.000-et.

A kongresszuson munkásvédelmi törvények megalkotásáról is tárgyaltak. Követelték, hogy az iparfelügyelő hatásköre terjedjen ki a háziipar munkásaira is. A felnőttek eddig a háziiparban 18—20 órát dolgoznak, a gyermekek mód nélkül zsákmányoltatnak ki, szigorú ellenőrzésre égető szükség volna. A helyi közigazgatásra hárul az a feladat, hogy ezt az ellenőrzést lehetővé tegye. A kongresszuson szövetség alakult, melynek célja az ily irányú tevékenység egységes szervezése és vezetése.

Tudunk országot, amelyre nézve immár bizonyos téren kellemetlenné válhatnék az összehasonlítás azokkal a hirhedt »orosz állapotok«-kal!

Az angol tanítók a gyermekmunka ellen. Az angol tanító-egyesület Plymouthben tartotta közgyűlését, a melyen a gyermekmunka hatását a nevelésre vették beható tárgyalás alá. Angolországban 200.000 iskolaköteles gyermek végez kenyérkereső munkát. Sok vidéken a hatóság egyáltalában nem ellenőrzi a gyermekmunkás kizsákmányolását. A közgyűlés a következő követeléssel járul a kormány elé: Általános iskolakötelezettség a 14-ik életévig. Minden gyermekmunka eltiltása a 14-ik életévig. Esti és továbbképző iskolakényszer a 18-ik életévig. Teljesen ingyenes oktatás. A munkaadót, ki 18-ik évét be nem töltött munkást alkalmaz és nem követeli tőle, hogy igazolja azt, hogy továbbképző iskolába járt, meg kell büntetni. Állami támogatás szegény, iskolába járnai akaró gyermekek számára.

Az angol tanítók testületei tehát foglalkoznak ilyen kérdésekkel is. De messze van tőlünk az az Anglia!

Ipari balesetek és ipari betegségek Angolországban 1909-ben. 1909-ben 4.062 halálos végű ipari baleset történt Angolországban, 164-el kevesebb mint 1908-ban és 191-gyel kevesebb mint az 1905—1909. közötti idő átlagszáma. Minden foglalkozási ágban csökkenés volt észlelhető, csak a bányászatban nem, a föld alatt 156 emberrel több ment tönkre 1908-ban mint 1907-ben. A tengerészetben hajótörés által 585-en haltak meg, 567-en más balesetből kifolyólag. A bányászatban föld alatt 1.350, a föld színén 137, a vasuti szolgálatban 366 volt a halálos balesetek száma. A gyárakban és a kisiparban 700. Ezek között 11 nő volt, 61 ifjú munkás, 628 férfi. Fontos tudni, hogy az alkalmazottak számához képest mennyi a halálos baleset. A tengerészek foglalkozása a legveszélyesebb. 10.000

alkalmazott közül halálos baleset ért a tengerészetben 50·1-et, a bányászatban 13·5 a vasúti forgalomban csak 7·1-et, gyári üzemekben 2·3-et.

Ólommérgezés 553 volt, 43-mal kevesebb mint 1907-ben. 5·4% halálos végű volt. Higanyszulfid- és arzénmérgezés 16 jelentetett be, 1907-ben 34 ilyen eset volt. Egyetlen eset sem volt halálos végű. 56 anthrax fordult elő, 9 esettel több, mint 1908-ban. 12 eset végződött halállal.

A bányamunkások hivatalos orvosi felülvizsgálását rendelték el Belgiumban. A múlt év folyamán ugyanis szaktanácskozást tartottak a bányamunkások munkaidejének megállapítására s ekkor kitűnt, hogy az orvosok nem tudtak biztos és kétségtelen adatokat adni arról, hogy a bányamunka milyen hatással van a munkások egészségére, mortalitására és megrokkolására. A belga bányamunkás életét a tudomány még nem vizsgálta, a munka befolyását a testre tudományosan kifogástalan módon még nem tanulmányozták. Ily vizsgálatok hosszú időt igényelnek, egyelőre tehát csak azok a bányák vizsgálatát rendelték el, ahol a munkások a forróság vagy nedvesség miatt különösen szenvednek. A vizsgáló bizottság 5 orvosból s két bányamérnökből áll s korlátlan szabadságot kapott vizsgálatok, szemlék és kihallgatások megtartására.

...	JOGGYAKORLAT	...
-----	---------------------	-----

BETEGSEGÉLYEZÉS.

A pénztárak igazgatósági tagjainak kárpótlása az üléseken részvétel folytán szenvedett idő- és munkaveszteségért.

I.

A porosz felső közigazgatási bíróság 1910 március 14-i határozata.

B. helyi betegsegélyző pénztár alapszabályainak 41. §-át a következőképpen módosította: Az igazgatóság tagjainak tisztsege tiszteletbeli. Az üléseken való részvétel folytán szenvedett időveszteségért és elmaradt munkabérért minden ülés után, melyben résztvesznek, óránként 60 pfennig kárpótlást kapnak. Ugyanezt kárpótlást kapják azok a tisztviselők is, kik ilyen üléseken résztvesznek.

A járási választmány nem hagyta jóvá az alapszabályoknak most idézett rendelkezését. Határozata indoklásában a következőket mondja: Az időveszteségért és elveszett munkabérért megállapított kárpótlás a tényleges helyi és gazdasági viszonyokhoz képest nagy, főképen ha figyelembevételem, hogy az igazgatósági tagokká választható pénztári tagok közül sok iparág átlagos keresete kicsiny és másrészt az ülések munkaidőn kívüli időben tarthatók. Az a tény, hogy az igazgatóság leginkább a pénztár legmagasabb osztályú tagjaiból kerül ki, nem változtat az elven semmit. A 41. §. ezenfelül a pénztári tisztviselőnek javadalmazásukon kívül külön kárpótlást nyújt, ennek csak akkor volna helye, ha az ülések a hivatalos órán kívüli időbe esnek.

A felső bíróság ezt a határozatot megváltoztatta és az alapszabálymódosítást jóváhagyta a következő indoklással:

Vizsgálandó volt az, hogy az idézett alapszabálymódosítás törvénybe ütközik vagy sem. Az ítélőbíróság véleménye szerint a törvény-engedélyezte kárpótlás idő és munkabérvészteségért átalányösszegben is megállapítható anélkül, hogy kiszámíthatnák, mennyit veszít egy-egy tag egy-egy alkalommal. A megállapított átalánynak természetesen olyannak kell lenni, hogy ne veszítse el kárpótlás — és ne öltse magára a díjazás jellegét. A járási hatóságnak csak ezt kellett volna felülbírálnia, nem pedig azt, hogy célszerűségi szempontokból mekkora a kárpótlási átalány. Ezért kellett e határozatot megváltoztatni. A dolog érdemének megítélésénél nem találta az ítélőbíróság a 60 pfennig kárpótlást egy óráért olyannak, mely díjazásnak vehető. E kárpótlást megfelelőnek tartotta. Az, hogy 10 vagy 20 pfenniggyel esetleg magasabb, nem lényeges. A lényeges csak az, hogy a kárpótlás keretében maradjon a megállapított összeg. A tisztviselők kárpótlásának kérdése nem tartozik a járási hatóság hatáskörébe. Kizárólag a pénz-

tárokra tartozik, milyen fizetést és ülési díjazást ad tisztviselőinek és erre vonatkozó határozatai csak abban az irányban vizsgálándók, nem oly magasak-e a javadalmazások, hogy a szükséges igazgatási költségek keretén túlmennek. Egyebekben az autonómia ebben az irányban elismerendő.

II.

A m. kir. állami munkásbiztosítási hivatal 1909 december 21-i 6478/1908. számú határozata.

A budapesti kerületi pénztár 1908. évi október 25-i közgyűlésében alapszabályaiba a következő rendelkezéseket vette fel.

»24. §. A közgyűlési tagok állása tiszteletbeli és mint ilyen, külön díjazással nem jár, de működésükkel járó kész kiadásai megtérítetnek. A készkiadások megtérítésére azonban csak a pénztár székhelyén kívül lakó közgyűlési kiküldöttek van igénye...«

»28. §. Az igazgatóság tagjai készkiadásának megtérítésére nézve a jelen alapszabályok 24. §-a nyer alkalmazást azon változtatással, hogy a székhelyen lakók kocsi és ételmezési költségeik megtérítése címén ülésenként 4 koronát számíthatnak fel.«

A magyar királyi állami munkásbiztosítási hivatal 6478/1908. sz. határozata az alapszabályok e részét nem hagyja jóvá a következő indokból: »A 28. §. második bekezdése az »azon« szótól végig nem hagyatott jóvá és töröltetett, mert az ételmezés helybeliekénél nem minősíthető megtérítendő készkiadásnak, bérkocsi igénybevételét pedig a hivatal a budapesti kiterjedt közúti vasuti hálózatra való tekintettel az aránylag ritkábban tartott igazgatósági ülések alkalmából nem tartja kellően indokoltnak.«

A német biztosítási törvény a szóban forgó kérdésre nézve éppen úgy nem tartalmaz konkrét rendelkezést, mint az 1907. évi XIX. t.-c. Kétségtelen tehát, hogy törvényességi ok nem indokolhatja az alapszabályok vonatkozó határozatának jóvá nem hagyását. A porosz felső közigazgatási bíróság figyelemmel arra, hogy az autonómia határozatától csak törvényességi okokból tagadható meg a jóváhagyás, a vonatkozó rendelkezést jóváhagyta és nyomatékosan rámutatott arra, hogy a kárpótlás összegének megállapítása az autonómia hatásköre.

Az állami hivatal ugyanazon törvényi intézkedés és ugyanazon hatáskör mellett nem hagyta jóvá az alapszabályok megfelelő rendelkezését. Ezt az intézkedését számadatok mérlegelésével indokolja.

Munkaadók betegségek megtérítése iránti igénye a választott bíróság hatáskörébe nem tartozik.

A budapesti munkásbiztosítási választott bíróság elnökének 1908. évi november 13-án kelt 1908. P. (b.) 82/1. sz. végzése.

Ebben az ügyben az eljárás folyamatba vételét ezen munkásbiztosítási választott bíróság hatásköre hiányából megtagadom s az áttett iratokat a budapesti V. ker. előjáróságnak további intézkedés végett ezen végzés jogerőre emelkedése után vissza fogom küldeni azzal a megkereséssel, hogy amennyiben az 1907. évi XIX. t.-c. 156. §-a értelmében eljárni hivatott iparhatóság hatáskörének hiányát jogerős határozattal szintén meg fogná állapítani, abban az esetben az a fenforgó hatásköri összeütközés elbirálása céljából az iratokat a hatásköri bíróságról szóló törvény 8. és 9. §§-ai értelmében a hatásköri bírósághoz közvetlenül terjeszse fel s erről ezt a bíróságot egyidejűleg értesítse.

Indokolás. Az Első cs. kir. szab. Dunagőzhajózási Társaságnak forgalmi igazgatósága Budapesten a 161/47.279. számú iratai szerint a budapesti kerületi munkásbiztosító pénztárral szemben igényt támaszt 10 k 70 f.-nyi betegséglevél összegnek megtérítésére, amelyet a nevezett társaság egyik külföldön (Passauban) megbetegedett alkalmazottjának 1907. évi február havában, tehát még az 1891 : XIV. t.-c. hatályban léte idejében kifizetett.

A budapesti kerületi munkásbiztosító pénztár ezt az igényt alaposnak nem ismerte el. Miért is az előlnevezett társaság a budapesti V. ker. előjárósághoz fordult igényének megítélése iránti kérelemmel. Ez a hatóság azonban az iratokat illetékeségből ehhez a bírósághoz tette át.

De figyelemmel arra, hogy az 1907. évi XIX. t.-c. 158. §-a értelmében a munkásbiztosítási választott bírósági eljárásnak csak a törvény szerint betegség

és baleset esetére biztosított személyek vagy igényjogosult hozzátartozóik és az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár között betegségi segélyből és baleseti kártalanításból folyó vitás ügyek eldöntése céljából van helye: ellenben a munkaadók és a pénztárak között felmerülő jogviták, különösen pedig az előbbieknél a pénztár ellenében az a helyett fizetett betegsegélyek megtérítése iránti igényei feletti bíraskodás sem az 1891. évi XIX. t.-c., sem pedig az 1907. évi XIX. t.-c. értelmében a választott bíróságok hatáskörébe utalva nincsen, ez a munkásbiztosítási választott bíróság az Első cs. kir. szab. Duna-gőzhajózási Társaságnak fent körülírt betegsegély megtérítése iránti igény elbírálására hatáskörrel nem bír.

Eszerint ez az ügy nem tartozik választott bírósági eljárás útjára. Miért is az Elj. Rend. 57. §-a értelmében az eljárás megindítását mellőzni s az iratokat az áttevő hatósághoz visszaküldeni kellett, mert az 1907. évi XIX. t.-c. 156. §-a értelmében ezen ügy elbírálására hivatottnak látszó közigazgatási hatóság ezen ügynek hatásköréhez tartozása kérdésében érdemileg még nem határozott.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Az üzemi baleset fogalmához.

I.

A birodalmi biztosítási hivatal 1907 október 19-i 2.251. sz. ítélete.

Igénylő mezőgazdasági üzemi balesetből kifolyó kártalanítás ügyében felebezett a választott bírósághoz, mely személyes megjelenésre idézte. Hogy az idézésnek megfelelően, a tárgyalást megelőző napon az igénylő lakhelyéről a vasuti állomásra kocsizott, hogy onnan a tárgyalásra utazzék. Útközben a lovak megbokrosodtak, felborították a kocsit, igénylő leesett a kocsiról és balcombját törte.

Ezen balesetből befolyólag sérült igényt támasztott. A birodalmi biztosítási hivatal felebezését elutasította a következő indokolással.

A balesetet nem lehet önálló mezőgazdasági balesetnek tekinteni. A jelen esetben a balesetet okozó kocsizás nem a mezőgazdasági üzem céljait szolgálta, hanem csakis a sérült vagyoni jogi igényeit, mert sérült olyan tárgyalásra akart menni, melylyel kártalanítása felemelését célozta, a mezőgazdasági üzemmel útja összefüggésben nem volt.

Nem lehet azonban megállapítani a közvetlen összefüggést az előbbi és a most vázolt újabb baleset közt sem. Az a körülmény, hogy a baleset nem történt volna meg, ha az első baleset és ennek következtében a választó bírósági tárgyalás nincs, nem döntő. A második balesetet nem kizárólag, sőt csak nem is túlnyomólag az előbbi baleset következményei idézték elő, hanem egyéb a sérült akaratától függő és véletlen körülményekkel is okozati összefüggésben volt. Mint-hogy pedig a balesetbiztosítás nem terjed ki a mindennapi életviszonyaira és másrészt, az okozati összefüggés a régebbi és újabb baleset között meg nem állapítható, az igényt megállapítani nem lehetett.

II.

A bajorországi biztosítási hivatal 1908 március 7-i 1181. sz. határozata.

K. parasztasszony férjével 1906. július 16-án az X-i vására hajtott egy ökröt, a vásáron, mialatt férje egy bikával történendő cseréről tárgyalt, azt őriznie kellett volna. Az asszony véletlenül odajövő testvérével beszélgetni kezdett, hirtelen a bika megvadult, K-ra rontva és rajta sérülést okozott.

A Berufsgenossenschaft a balesetet nem minősítette üzeminek, sérültet igényével elutasította. A választott bíróság az igényt megállapította. Az ezen ítélet ellen beadott felebezést a bajor biztosítási hivatal elutasította a következő indokolással:

Lényegtelen annak a kérdésnek eldöntése, hogy K. a baleset bekövetkeztekor fogta-e az ökröt. Mert ha nem is fogta, az őt ért baleset üzemi. K. azért volt jelen, hogy férjének az ökröt eladásánál segítsen, az ökröt őrizte. A testvérével folytatott beszélgetés nem szakította félbe azt a tevékenységét, mert a vásáron kellett maradnia és a vásár veszélyességi körében maradt is. E veszéllyel kapcsolatos a baleset. Helyes tehát, hogy a választott bíróság mezőgazdasági üzem baleset fenforgását állapította meg.

Időleges vagy ideiglenes járadék.

Magyar királyi állami munkásbiztosítási hivatal 1910. évi március hó 1. napján kelt 1909—239/4. számú végzése.

A m. kir. munkásbiztosítási hivatal az első bíróság ítéletét feloldja és utasítja az első bíróságot, hogy az igénylő baleseti állandó járadékigénye tárgyában levő határozathozatal végett, az iratokat az országos munkásbetegségélyző és balesetbiztosító pénztárhoz tegye át.

A per tárgyrataiból kitűnik, hogy a cs.-i ker. munkásbiztosító pénztár 1909. évi január hó 30-án kelt 599/1909. sz. határozatával az igénylő részére 1908. évi szeptember hó 23-ig terjedő időre időleges járadékot állapított meg.

Az igénylő e határozat ellen 1909. évi március hó 28-án felebbezett, állítván, hogy még mindig munkaképtelen és hogy kezelőorvosának bemutatott bizonyítványa szerint munkaképessége egész életére csökkent.

A cs.-i munkásbiztosítási választott bíróság saját orvosszakértőjének meghallgatása után úgy találta, hogy az igénylőnek az állandó járadékra van jogigénye, s ezért a T. 158. §-a és az Elj. rend. 2. és 6. §-ai alapján hatáskörét e kérdésben leszállította s az iratokat a m.-i választott bírósághoz tette át.

E bíróság orvosszakértője is az általa megvizsgált igénylő munkaképesség csökkenését állandónak mondván, a bíróság ezt az orvosi véleményt magáévá tette.

Az I. fokú bíróság által elfogadott eme tényállás alapján az igénylőt állandó járadék illetvén meg, ennek folyamánakép a kerületi munkásbiztosító pénztár által megállapított időleges járadék ideiglenes járadéknak minősítendő, mert az állandó járadékot csak ideiglenes járadék előzheti meg, időleges soha.

Az I. fokú bíróság, midőn a kerületi pénztárnak időleges járadék tárgyában hozott határozatát felülbírálva ama járadékot lényegében ideiglenes járadéknak ismerte fel, időleges címén ugyan, de tényleg ideiglenes járadék kérdésében ítélezett.

Minthogy azonban ideiglenes járadékok tárgyában az állami munkásbiztosítási hivatal birói tanácsainak 14. számú elvi határozata értelmében, melyet a jelen ügyben ítélező tanács magáévá tett, a választott bírósághoz felebbezésnek helye nincs, az első bíróság hatáskörét túllépve, oly ügyben hozott ítéletet, mely a választott bírósági eljárás útjára nem tartozik.

Ennélfogva a kérdéses ítéletet az Eljárási rendelet 344. §. 1. pontja alapján föloldani s az idézett elvi határozatra figyelemmel, az első bíróságot az ítéletben megjelölt eljárásra kellett utasítani.

SZAKIRODALOM.

A Közlekedés. Ezzel a címmel gazdag tartalmú folyóirat indult meg, amely a közlekedés egész területét érdeklő összes kérdésekkel, így egyebek közt a közlekedési vállalatok munkásbiztosítási ügyeivel és általában szociális berendezéseivel is szándékozik foglalkozni. Felelős szerkesztője *Soltész Adolf* dr., akit munkájában a közlekedésügy és a vele kapcsolatos tudomány elsőrendű kitűnőségeiből alakult szerkesztő-bizottság támogat. A szerkesztő-bizottság tagjai: *Bánki Donát* műegyetemi nyilvános rendes tanár, *Barna Károly* dr. a Duna-gőzhajózási r. t. igazgatója, *Fábry Sándor* nyug. főispán, *Fock Endre* székesfővárosi mérnök, *Gáty Béla* kir. főmérnök, *Gelléri Mór* kir. tanácsos, az Országos Iparegyesület igazgatója, *Gonda Béla* min. tanácsos, *Hegyeshalmi Lajos* dr. min. tanácsos, *Hennyey Vilmos* dr. posta- és távirda főigazgató, *Hollós József* kir. műszaki tanácsos, *Jellinek Lajos*, a Magyar Helyiérdekű Vasutak igazgatója, *Kiss János* dr. máv. igazgató-helyettes, *Kovács József* dr. az Adria magy. kir. tengerhajózási r. t. h. igazgatója, *Krisztinkovich Béla* székesfővárosi számtanácsos, *Maurer Vilmos* udvari tanácsos, csákányi *Marx János*, a máv. igazgatósági elnöke, *Matlekovits Sándor* v. b. t. t., az Országos Iparegyesület és a Magyar Hajózási Egyesület elnöke, *Papp János* kir. tanácsos, *Sármezey Endre* az arad-csanádi vasut igazgatója, *Söpkéz Sándor* műegyetemi tanár *Szabolcsy Antal* dr. a Vasuti és Közlekedési Közlöny főszerkesztője, *Szajbély Kálmán* máv. igazgató, *Trebitsch Miksa* folyamhajózási főfelügyelő, *Zelovich Kornél* máv. igazgatóhelyettes, stb. Hogy az új folyóirat jelentékeny nyeresége a legkomolyabb értelemben vett szakirodalomnak, arról tanuskodik az első szám, amely tartalomra és külső megjelenésre egyaránt előkelő. Szerkesztősége és kiadóhivatala Damjanich-utca 12. sz. a. van.

Részletfizetésre
is szállítunk

**modern amerikai irodai-, úriszoba-
és könyvtár-berendezéseket**

Glogowski és Társa cs. és kir. udv. szállító
Budapest, VI. ker., Andrássy-út 12.

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtokéletesebb **TÖMITŐ LEMEZ**

EXPORT AZ EGÉSZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Tauril központi elárusítási iroda:
Budapest, VI., Gyár-utca 26. sz.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT:

1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál és agyvérterlődésnél unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakar, vesefőveny, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatibajoknál, méhbajoknál, köszvénynél, (húgysavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgyárnál. 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.

ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitrát, magnésium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat meglepően elősegíti. 4. Kevés szénstavat tartalmaz.

A FOGÁPOLÁS legtokéletesebb eszköze

a Dr. EGGER-féle
Kalium chloricum-

FOGPASZTA.

ORVOSILAG AJÁNLVÁ.

Főraktár NÁDOR-GYÓGYSZERTÁR
Budapest, VI., Váci-körút 17. szám.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. I. em.

fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban száj-
padlás nélküli fogpó-
tlások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészibb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfaq Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9-6-ig. ☐ Ünnepnap 9-1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenkit érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márfaq fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bárkinek megküldetnek.

JUSZT FERENC

LÁTSZERÉSZ

BUDAPEST, IV., MUZEUM-KÖRÚT 15. SZ.

Ajánlja dúsán felszerelt látszerészeti árú raktárát.
Saját készítményű szemüvegeket, valódi hegyi kristály
üvegek; a legfinomabb Goerz és Busch féle látszöveket.
A pénztár tagjai 15% engedményben részesülnek.

⚡⚡ KÖRUTI FÜRDŐ ⚡⚡

Budapesten, VII., Erzsébet-körut 51. sz.

A főváros gócpontjában.

TISZTASÁGI- ÉS GYÓGYFÜRDŐ TELJESEN FELSZERELVE.

OSZTÁLYAI:

GŐZFÜRDŐ,
KAD « ÉS
HULLÁMUSZODA

VÍZGYÓGYINTÉZET,
FANGÓ « «
SZÉNSAVAS ÉS

SÓS FÜRDŐK.

Mind a 7 osztály télen és nyáron egyaránt teljes üzemben. Orvosi rendelés és felügyelet.

„MATADOR“

RUGGYANTA ÉS
BALATAMŰVEK
RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

■■■

*Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszij-
gyártása.*

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselet és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH“

a modern építkezésnek *építőköve*,
mellyel nemcsak *gyorsan* és *olcsón*,
de az *egészségügyi* követelmények-
nek legmegfelelőbben lehet épít-
kezni.

Az „AEROLITH“-

falak szárazak, szellőztethetők és
kivül-belül bármely módon még
kiégetéssel is desinficiálhatók.

Az „AEROLITH“

ezért kiválóan alkalmas kórházak,
iskolák, munkáslakások, műhelyek
stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab.
Aerolith-, cementárú- és
terracit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 19.

HIRSCH és FRANK

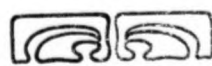
Budapest-salgótarjáni gépgyár és
vasöntő részvénytársulat. BUDA-
PEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. □
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
□ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált □
□ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtanul. □ ELSŐRANGÚ REFERENZIÁK.

AUTOMOBILOK ACETYLEN LÁMPÁK

≡ BÁRDI JÓZSEF ≡
AUTOMOBIL RÉSZV.-TÁRS.
BUDAPEST, VI., MOZSÁR-U. 9. SZ.

TELEFONSZÁM 50—81.

BUNZL ÉS BIACHBUDAPEST, IX. KERÜLET
SOROKSÁRI-ÚT 94. SZÁM.

Vesznek és eladnak mindennemű rongyokat és papirhulladékot. Állandó nagy raktár tisztítórongyokban.

DIGESTOL GLÜCK**a legtökéletesebb emésztőpor.**

Elősegíti az emésztést, fokozza a bél-működést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor- és bél legkülönbözőbb bántalmainál, nehéz emésztés esetében, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

Kapható minden gyógyszerárban.

Főraktár:

Glück-féle gyógyszerészeti labororium
Budapest, VIII., Rákóczi-tér 2.**GARAY SAMU
ÉS TÁRSA**sebészeti-, mű-,
kötőszers- és vil-
lanygép-gyártók. BUDAPEST, IV.
Kossuth Lajos-
utca 1. szám.
(Ferenciek bazára). Gyár ugyanott az udvarban.

A budapesti és számos vidéki kerületi munkásbiztosító pénztár és betegsegélyző egyletek szerződéses szállítói ajánlják saját készítményű sérvekötő, haskötő, orthopädia-gépeiket; műlábak, műkezek, lábgépek, mellfűzők és összes egyéb betegápolási gyártmányait és orvosi műszereiket, valamint rendelő intézeteknek szükséges vasbutor és egyéb berendezéseiket.

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!

Javításokat gyorsan és olcsón teljesítenek.

PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!**„Continental“
Pneumatik**legjobb gyártmány
kerékpárok, hintók
és autók ke-
:: rekei részére. ::**ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.
WIEN, XIII., BREITENSEE.**

Raktár Budapestben:

DÉRY GYULÁNAL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.**A MAGYAR ÁSVÁNYVIZFORGALMI ÉS KIVITELI RÉSZV.-TÁRSASÁG**

BUDAPEST, V., BÁTHORY-UTCA 5. SZ. (TELEFON 162—84.)

A KÖVETKEZŐ GYÓGVIZEKET HOZZA FORGALOMBA:

Borszéki, az ásványvizek királya, angolkór és vérszegénység ellen páratlan gyógyszer. Mint üdítő és hűsítő ital a legelső minden vizek között.**Borhegyi**, kiváló nedvhajtó, dús lithiumtartalommal.**Előpataki**, páratlan gyógyszer: gyomor, vese, lép, máj- és epebetegségeknek.**Bodoki Matild** borviz a legtisztább és legértékesebb lugos savanyúviz. Mint élvezeti víz kellemes és egészséges. Pezsgővel és borral pompás ital.**Répatí viz**, biztos sikerű gyógyszer mindenféle hurutos bántalmaknál.**Sztojkaí sósviz**, rekedtség, köhögés és nátha ellen. Cukorbetegségeknek speciális gyógyszer.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20
korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., Rózsa-utca 29.
Telefon 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911.

TARTALOM: Cikkek: A munka alkotmánya. Ágoston Pétertől. — Munkásbiztosítás és magánjogi kártérítés. Dr. Szladits Károlytól. — Küzdelem a tüdő-
vész ellen. Pataki Bélától. — Az osztrák és a magyar társládák. Bresztovszky Ernőtől. — Agg-
kori és rokkantbiztosítás Franciaországban. — Az ipari munkások táplálkozásáról. —
Száz pesti szabótanonc. Szemle: Munkásbiztosítás: Szociális fel fogás nálunk és máshol. —
A mezőgazdasági munkások biztosításának reformja. — Az országos pénztár furdőszerződése. —
Wendlandt Erich. — A német munkásbiztosítási javaslat. — A németországi betegsegélyző pénz-
tárak értekezlete. — A szegedi ker. munk. pénztár. — A gyöngyösi ker. munk. pénztár. — A magyar-
óvári ker. munk. pénztár. — A verseci ker. munk. pénztár. — A gyulai ker. munk. pénztár. —
A Schlick-féle vasöntőde és gépgyár r.-t. betegs. pénztára. — Szociális egészségügy: Orvosi
vizsgálat a házasságkötés előtt. — Nyomorékok és nyomorékgondozás Németországban. — Munkás-
lakásügy Angliában. — A IX. nemzetközi lakásügyi kongresszus. — Ipari betegségek klinikája. —
Nyilvános fogklinikák létesítése Nagy-Britanniában. — Az alkohol szerepe a munkások háztartásá-
ban. — Leány- és gyermekkereskedés Oroszországban. — A prostitúció Szent-Péterváron. —
Munkásvédelem: Új munkásvédelmi törvény Ausztriában. — Munkások bevonása az iparfelügye-
letbe Szászországban. — A vállalkozók állásfoglalása az otthonmunkások ellen. — Az angol Trade
Unions tagszáma 1908-ban. — A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesületének német osz-
tálya. — Háziipari kongresszus Oroszországban. — Az angol tanítók a gyermekmunka ellen. —
Ipari balesetek és ipari betegségek Angolországban 1909-ben. — A bányamunkások hiv. orvosi felül-
vizsgálása. — Joggyakorlat: Betegsegélyezés. — Balesetbizt. — Szakirodalom. — Hirdetések.

LIBÁL és MÄRZ

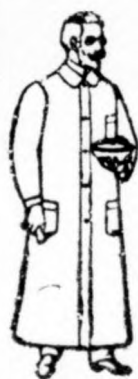
optikai intézet motor-hajtással

BUDAPEST, VI. KER.,
TERÉZ-KÖRÚT 54. SZ.

a nyugoti pályaudvarral szem-
ben, a Podmaniczky-utcai sarok-
házban.

Telefon 99-56. □ Törzsüzlet 1846-ban alapítva.

Csiptető- és szemüveg-különlegessé-
gek. Színházi látcsövek és távcsövek.
Hőmérők. Nagyítók. Üvegműszerek.
Laterna magikák. Rajz- és mérőeszkö-
zök. Barométerek és nedvességmérők.
Tájolók. Szög- — dobok — tükrök és
prismák. Különbféle fajsúlymérők (areo-
méterek). Fényképészeti kamarák és
kellékek. SPECIALISTÁK: Törv. vé-
dett gyári villamosjelző és csirkeköltő-
hőmérőkben. Úgyszintén különféle
munkás szemüveg és respirátorokban.
A legtöbb budapesti és vidéki munkás-
és betegsegélyző pénztárak szerződés-
es szállítói.

Elszakíthatlan
munkásöltöny

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerészköpeny
Vegyeszköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyzék ingyen és bérmentve.

□ ALAPITVA: 1892. ÉVBEN. □
ÁLLAMI FELÜGYELET ALATT.

GERŐ FERENC

KATONAI ELŐKÉSZÍTŐ INTÉ-
ZETE AZ EGYÉVES ÖNKÉN-
TESSÉGI KÉPESÍTŐVIZSGÁRA

Budapest, VII., Rózsa-utca 33.

Előkészít 6 és 10 hónapra terjedő tanfo-
lyamokon. Részletes ismertető és vezér-
fonal a tanuláshoz az igazgatóságnál kap-
ható. Beiratás naponként d. u. 4-7-ig.

TELEFON 79-34.

Szent-Margitszigeti üditővíz

A legkiválóbb szénsavval telített ásványvíz.

Mint asztali víz nagyon kellemes,
jó hatása, egészségpoló ital. —
A Szent-Margitsziget gyógyfürdő
felügyelősége saját kezelésében.
Telefon 36-52. Telefon 35-52

Minden jobb fűszerüzletben
és vendéglőben kapható.

Császárfürdő Budapest.

Nyári és téli gyógyhely az Irgalmasrend kezelése alatt. Kénes hévízü gyógyforrásai páratlanok. Ezek a források bőségesen táplálják vizükkel az intézet valamennyi fürdőjét, u. m. a gőzfürdőt és népgőzfürdőt, az egyes és közös külön női- és férfi-iszapfürdőket (iszapborogatások), márványkád-, porcellán- és kőfürdőket, valamint török- és horganykád-fürdőket, továbbá a hőlég-, szénsavas- és villamos-fürdőket. Ezekből a dús gyógyforrásokból kapja vizét a kontinensen egyedül álló női- és a férfiuszoda is.

A Császárfürdő kiváló gyógyító ereje nemcsak csúzos bántalmak és idegbajok ellen, hanem sok más betegségeknek is általánosan elismert. Ivókurája kitűnő gyógyhatású hurutos légzőszerveknél és altesti pangásoknál.

Lakószobái kényelmesek; berendezésük a különböző igényekhez van szabva. Jutányos árak. Minden tekintetben szoliditás. Gyógy- és zenedíj nincsen. Prospektust ingyen és bérmentve küld *az igazgatóság.*

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

PALMA
A VALÓDI
KAUCSUK
CZIPŐSAROK

Kapható minden jobb bőr-, cipő- és divatárú kereskedésben.

MAGYAR TÖRLÖGUMMI

kapható minden papirkereskedésben.

VÉDJEGYE:

*Magyar címer a védjegye,
Magyar diák csak ezt vegye!*

MAGYAR
RUGGYANTAÁRÚGYÁR
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST.

MÁLNÁSI SICULIA GYÓGYVIZ

az összes hurutos bántalmaknál pótolhatlan. A gyomorégést azonnal megszünteti. — Hatásában fölülmulja a continens összes hasonló gyógyvizeit és különösen javaltatik a gége, torok, tüdő, vese, hólyag és a belek hurutos bántalmainál.

MINDENÜTT KAPHATÓ. Főraktár: BRÁZAV BUDAPEST.

Ideal

IROGÉP absolut látható irással

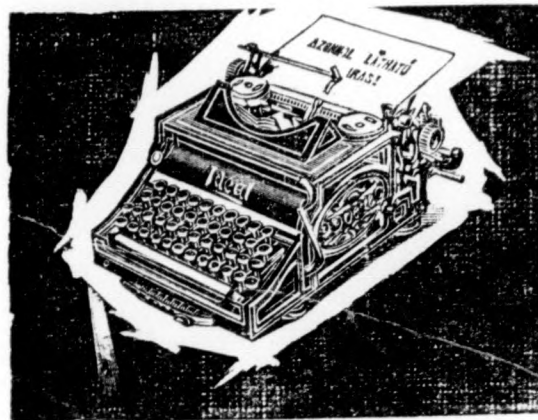
A gépet bárhol díjmentesen bemutatjuk.

Magyarországi vezérképviselet:

SCHOTT H. ÉS DONNATH

BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

Igen célszerű tizedes rovato-
lóval bankok és takaré-
:: pénztárak részére. ::

Dr. PAJOR SANATORIUM

ÉS VIZGYÓGYINTÉZET A
FŐVÁROS KÖZPONTJÁN

BUDAPEST,

VIII., Vas-utca 17. szám.

Bel-, ideg- és sebészi betegek-
nek. Bejárók és bennlakóknak
NAGY VIZGYÓGYOSZTÁLY,
szénsavas fürdők, villamos
kurák, BELÉGZŐ TEREM.

Pneumat. kamara és
inhalatorium.

Pakolások póstyéni iszappal.

A PÓSTYÉNI ISZAP
BUDAPESTI FŐLE-
RAKATA.

PROSPEKTUS KIVÁNSÁGRA.

Aki igazán **SZALÁMIT** akar venni,
jó és izletes az kérjen

HERZ-SZALÁMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar
szalámi a legtisztább kezelés mellett első
rendű sertéshusból készül. Csak az a va-
lódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólom-
pecséttel van el- látható, a mire
látva, melyen a **H** úgy a rudakban,
gyár védjegye mint a felvágott
állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármin Fiai szalámigyár, Budapest.

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■■ WIEN.

Automobil-, kocsi- és
motor-pneumatik
kocsikerék-gummi

Vezérképviselet és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLŐGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY—LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz
és bármely más fémből viz, gőz, olaj, kőolaj és savak részére.

Vezérképviselet és raktár: **Barta Győző** Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.

TELEFONSZÁM 3-36.

TELEFONSZÁM 3-36.

Orvos urak figyelmébe!

Ludtálpúak és fájós lábúak legjobb eredménnyel használják a szab. Laufer ludtálp-fűzőt.

Szakorvosok által elismerve. — Prospektust kívánatra ingyen küld az egyedüli készítő

SZÉKELY ÉS TÁRSA

ortopéd-cipész.

BUDAPEST,

IV., Múzeum-körút 9. szám.

Kisérelje meg mindenki a közkedvelt

☛ SZABADALMAZOTT ☛

WILLAX

kávékockát,

mely a legtökéletesebb a maga nemében.

Darabja **4** fillérért mindenütt kapható.

FIGYELJÜNK a »szabadalmazott Willax kávékocka« felirású csomagolásra!!

FANGÓ

GYÓGYINTÉZET

Budapest VII., Erzsébet-körút 51.
(Körúti fürdőben).

Battagliai vulkanikus radio-actív iszappal való részleges göngyölés. Csúsz, köszvény, idegzsábák, sebészeti utóbántalmak és izzadmányok (hasüri) eseteiben gyors és radikális eredmény.

Ajánlják orvosaink
∞ legkiválóbbjai. ∞

1909-ik évben 32.000 kezelés.

Munkásbiztosító pénztárak figyelmébe ajánlja az Országos Pénztár 1909. okt. 28-án megjelent 38.457. sz. körirata.

FANGÓ-ELADÁS. HÁZI KEZELÉS.

VEZETŐ ORVOS: VÁNDOR DEZSŐ DR.

HOLLANDI

életbiztosító részvénytársaság

(Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente)

AMSTERDAM.

Magyarországi igazgatóság: Budapest, VIII. ker., Rákóczi-út 1.

LEGOLCSÓBB DIJAK.

Az 1908-ik év végén 344 millió koronát :: a biztosítások összege meghaladta.

A tartalékok :: összege: 102 millió 420,280 K 80 fill.

:: Eddigi kifizetések: 85 millió 818,215 K 10 fill.

AZ INTÉZET SAJÁT PALOTAJA:

Budapesten, Kalvin-tér, Baross-utca 1., Üllői-út 2-4. sz.

ROZSDA ELLEN LEGMEGBIZHATÓBB MÁZ

LEGJOBB HAZAI GYÁRTMÁNY
SIDEROSTHEN-LUBROSE MŰVEK.

Iroda: BUDAPEST, VI., Podmaniczky-u. 27.

Gyár: FIUME.

Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság (Hold-utca 7.)